

vårt försvar

FÖR FRED, FRIHET, FRAMTID

Nr 3 2012 oktober

Tema: Luftförsvar

PaxBaltica

DIALOGUE ON PEACE AND SECURITY
KARLSKRONA SWEDEN

Årets Pax Baltica i Karlskrona den 17–18 oktober undersöker hur den parlamentariska demokratin mår i en tid av ekonomiska stålbad och då sociala medier får allt större betydelse för att skapa opinioner.

Bland årets föreläsare finns Anna Toss från Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, som tar upp olika aspekter av de sociala medierna. Aktuella frågor är bland annat avsändare, ansvar, integritet och trovärdighet.

Rolf Gustavsson, mångårig EU-reporter, ser närmare på hur demokratin klarar sig i länder där ekonomiska stålbad tvingar fram förändringar, som beslutats av internationella institutioner. Vad betyder detta för befolkningens uppfattning av politikerna?

Dr Daunis Auers från universitetet i Riga redovisar hur den ekonomiska krisen i Lettland hanterades och vilka konsekvenser detta har fått för landets politiska liv. Internationella valutafonden, IMF, anser att Lettland är ett föregångsland. Men vilket pris fick man betala?

Två unga letter, Kristofs Blaus och Janis Erts skall för första gången i Skandinavien berätta om sin hemsida www.manaballs.lv. Det är en sida, nära kopplad till Facebook, för medborgardemokrati och där man kan lämna lagförslag. Flera lagändringar i det lettiska parlamentet har genomförts efter initiativ på hemsidan. Den har mött stort internationellt intresse och har

kommenterats i positiva ordalag av EU och president Obama. Efter presentationen i Karlskrona åker Blaus och Erts till Australien för en ny presentation.

Liksom tidigare består första dagen av föredrag och den andra dagen av seminarier på Kungsholms fort där föredragsämnena fördjupas och diskuteras. Detaljerad inbjudan skickas ut i mitten av september. Välkommen med din anmälan till Karlskrona och Pax Baltica 2012.

Du kan boka konferensen redan nu i receptionen på Blekinge Tekniska Högskola telefon 0455-38 50 00 eller info@bth.se

Vill du veta mera kontakta

projektledaren Birger Werner 0708-341336, birger.werner@telia.com eller projektsekreterare Tom Ohlsson 0709-287166, ohlsson-strom@telia.com

vårt försvar

FÖR FRED, FRIDET, FRAMTID

allmänna försvarsföreningens tidskrift.
Debatt om säkerhetspolitik och totalförsvar.
Utkommer med fyra nummer per år.

Ansvarig utgivare:
Maria Nyberg Ståhl

Redaktör:
Tommy Jeppsson

Redaktion och expedition:
allmänna försvarsföreningen,
se nedan.

Redaktören personligen:
Bodängsvägen 23, 760 10 Bergshamra
Tfn: 070-546 05 68
e-post: jeppsson.tommy@hotmail.com

Redaktionskommitté:
Redaktör Olof Santesson, ordförande
Generalsekr. Stefan Ring, aff
Redaktör Tommy Jeppsson

Prenumeration: 200 kr/kalenderår

Lösnummer: (beställs hos expeditionen)

Annonser: Redaktionen

Annonsspriser:
Helsida: 4.800 kr Halvsida: 3.000 kr
Kvartsida: 2.100 kr Åttondelssida: 1.500 kr

Fyrfärg:
Helsida: 9.300 kr Halvsida: 7.500 kr
Kvartsida: 6.500 kr

Layout och sättning:
Annette Hofvander, Text å Form AH AB

Tryck:
Tryckerigruppen AB, Uppsala
Tidningens uppfattning framgår av ledarsidan.
För åsikter framförda i övrigt redaktionellt material svarar respektive författare.

aff

FÖR FRED, FRIDET, FRAMTID
grundad 1890

allmänna försvarsföreningen: aff är en ideell förening, fristående från myndigheter och politiska partier. Föreningens ändamål är att aktivt delta i den säkerhets och försvarspolitiska debatten genom föredrag, diskussioner och seminarier för att främja Sveriges förmåga att möta såväl militära som andra former av samhällshot.

Ordförande: Maria Nyberg Ståhl
Vice ordförande: Bengt Axelsson
Generalsekreterare: Stefan Ring

Expedition:
Telefon(svarare) 08-678 15 10.
Fax: 08-667 22 53
Postadress: Teatergatan 3, 5 tr
111 48 Stockholm
Bankgiro: 482 8885
Plusgiro 127 11-8
E-post: aff@aff.a.se
Hemsida: <http://www.aff.a.se>

allmänna försvarsföreningen vill verka för en försvarsdebatt med god spridning. Publicering av artiklar införda i **vårt försvar** medges med angivande av källan. Ekonomiska villkor avtalas med respektive författare.

innehåll

Nr 3 2012 Årgång 123

Luftförsvaret innehåller förmågor som har största betydelse för hela samhällets förmåga att fungera samt för att militära operationer till lands och sjöss överhuvudtaget skall vara genomförbara.

Foto: Johan Lundahl/Försvarmakten

Läs:

Claes Bergströms artikel "Krav på luftförsvaret" på sid. 5.

Foto: Foto: Johan Lundahl/Försvarmakten

Ledare:

Luftförsvaret i fokus och en uppmaning till medlemmarna 4

Tema Luftförsvaret:

Claes Bergström: Krav på luftförsvaret 5

Claes Sundin: Luftvärn med lång räckvidd 9

Mats Olofsson och Lars Helmrich:
Varför ett förmågelyft 14

Michael Bydén: Flygvapnet – alltid tillgängligt 16

Hans Lindblad: Ifrågasätt förmågelyftet 19

Peter Rådberg: Nej till ny JAS 21

Almedalen:

Peter Lagerblad: aff i Almedalen 22

Debatt:

Bo Hugemark: "Har vi ett tillräckligt starkt försvar" 24

Ny försvarsberedning

Tommy Jeppsson: Ny försvarsberedning 26

RRV-rapporten

Helge Löfstedt: Kritisk revisionsgranskning 28

Ryssland:

Carolina Vendil-Pallin: Rysk militär förmåga 29

Varför ett försvar?:

Jan Ångström: Vi behöver en svensk strategi 32

Ungas syn på säkerhet:

Olof Kollinius: Min syn på säkerhet 35

Nästa nummer, 4/12, utkommer 10/12.
Manusstopp 22/10.

Luftförsvaret i fokus och en uppmaning till medlemmarna

Detta nummer av **vårt försvar** ägnar stort utrymme åt luftförsvarsfrågorna. Det finns goda skäl att göra det. Dels är försvaret av vårt luftrum avgörande för skyddet av det moderna samhällets infrastruktur som kan hotas från många olika slag av luftburna stridsmedel. Dels är militära operationer till lands liksom till sjöss beroende av ett bra luftförsvar.

Luftförsvarets består av många komponenter som är avgörande för att helheten befinner sig i balans. Tre exempel som rör situationen i nuläget exemplifierar detta. För det första har antalet flygbaser och de förband som betjänar dessa kraftigt reducerats. Det påverkar möjligheterna att sprida de fåtaliga flygförbanden samtidigt som känsligheten för bekämpning ökar. För det andra utövas ledning av luftförsvaret från ett fåtal platser vilket ökar känsligheten för bekämpning och begränsar uthålligheten. För det tredje är luftvärnsförbanden få till antalet, något som självfallet påverkar möjligheterna att skydda samhällets infrastruktur liksom förband till lands och sjöss. I tillägg behöver luftväret omsättas materiellt.

Större viktläggning av det nationella försvaret påverkar luftförsvarets utformning. Hur skall ett rimligt skydd av samhällets infrastruktur liksom av

mark- och sjöstridsförbanden liksom flygbaserna säkerställas utan en kvalitativ och kvantitativ ökning av luftvärnsförbanden? Hur skall nödvändig uthållighet och möjlighet till geografisk kraftsamling av flygförbanden kunna skapas utan ett ökat antal flygbaser och basförband? Hur skall uthållig ledning kunna åstadkommas utan en förstärkning av denna förmåga? Och hur skall ett trovärdigt markförsvar av våra dyrbara flygsystem byggas upp? Samtidigt är det människor som opererar systemen och ytterst avgör deras verkningsförmåga. Det gäller också luftförsvarets komponenter, oaktat deras beroende av högteknologi.

Utformningen av framtidens luftförsvar innehåller viktiga vägval. Ett sådant vägval handlar om obemannade luftfarkoster vilka har en utvecklingspotential som vi bara har sett början av. Särskilt de som är utvecklade för att vara oberoende av start- och landningsbanor, öppnar upp för helt nya insatskoncept. Obemannade luftfarkoster som kan utföra såväl jakt, attack- och spaningsuppgifter torde på lång sikt påverka avvägningen mellan bemannat och obemannat stridsflyg. Ett annat framtida vägval är sannolikt avvägningen mellan stridsflyg i luftförsvarsrollen och luftvärn.

De höga kostnaderna för

ett modern luftförsvar framtvingar ett samarbete över nationsgränserna. Ökad integration mellan de nordiska länderna är en option där mycket redan finns tillrättalagt för gemensamma luftförsvarslösningar. Det handlar om bland annat utbildning, övningar och logistik. Ytterligare integration berör nödvändigtvis den rent operativa verksamheten, vilken svårigen kan åstadkommas utan ett fördjupat säkerhetspolitiskt och militärstrategisk samarbete.

Över till en uppmaning som gäller er som är medlemmar i **aff**. Den handlar om att vi alla behöver hjälpa till med det viktiga rekryteringsarbetet. En rimlig ambition, vilken tidigare framförts, är att varje medlem under ett år rekryterar en ny medlem. Var och en av oss har ett nätverk som är utgångspunkt för den insatsen. Det kan vara en släkting, en god vän eller en arbetskamrat. Sannolikheten bedöms hög att någon av dessa har ett intresse för säkerhets- och försvarsfrågorna. Prata med den personen, presentera vår förening, låt vederbörande få möjlighet att läsa några av dina exemplar av **vårt försvar** liksom hänvisa till **aff** hemsida som innehåller mycket bra information om vad vår förening står för liksom om vår verksamhet. **Gör en insats för att vi skall bli fler!** ■

Claes Bergström:

Krav på luftförsvaret

Foto: Andreas Carlsson

En så kallad close air support insats (CAS) är under genomförande. Forward Air Controllers leder in elden från en rote JAS 39 Gripen.

Sedan flygplanet och luftskapet första gången insattes i strid över Libyen 1911 har kriget i luften varit en allt viktigare del av ett krigsförlopp. Angriparen har strävat efter att utnyttja den fria rörligheten i lufthavet för att kunna bekämpa försvararen i dennes bakre och oskyddade områden. Försvararen har här försökt förhindra angriparen från att kunna verka och härigenom har kampen om herraväldet i luften uppstått.

Ett exempel kampen om luftherravälde är "slaget om

Storbritannien" under andra världskriget, där Tyskland försökte vinna luftherravälde för att senare kunna invadera det brittiska öriket. När detta misslyckades kunde inte invasionen genomföras. Under den senare lyckade allierade invasionen i Normandie var en avgörande framgångsfaktor att kampen om luftherravälde över västra Europa hade vunnits under 1943 och tidigt 1944.

Från andra världskriget och framåt har teknologisk överlägsenhet haft betydelse för

utvecklingen i luftkriget; den som har haft spetsteknologi har haft betydande fördel i kriget om luftherraväldet (därmed inte nödvändigtvis kriget i allmänhet). Däremot har ingen vunnit ett krig utan att först ha vunnit luftherraväldet.

Luftkriget viktigt även i asymmetriska konflikter

Det är inte bara i krig mellan nationer som luftherravälde är av betydelse. I det "lilla" kriget i Afghanistan är det den USA-ledda koalitionen luftherraväl-

Svenskt Luftförsvar består inte bara av JAS 39 Gripen. Många andra system är som författaren skriver helt nödvändiga för att detta "system av system" skall fungera.

de som ger de relativt små och mycket utspridda markstridskrafterna möjligheten att bekämpa de afghanska upprorsmännen med historiskt minimala förluster.

Luftkriget över Libyen 2011 bidrog till regimskiftet i landet; utan Natos luftherravälde hade de Kadaffi-trogna haft möjlighet att utnyttja luftrummet för att bekämpa upprorsförsöket.

Luftkriget skiljer sig från kriget på marken bl a genom att luften inte kan besättas utan luftherravälde måste vinnas på nytt varje gång man vill kunna ha handlingsfrihet i lufthavet. Luftkriget är alltså till sin karaktär utpräglat offensivt och motståndaren måste varje gång besegras. För att angriparen ska

kunna nå luftherravälde kan antingen försvararen direkt bekämpas (flygplan skjutas ner i luftstrid eller förstörs på marken) eller förhindras komma till verkan (förstöra landningsbanor, störa eller förstöra ledningssystem, vilseledas att vara på annat fysiskt ställe).

De senaste årtiondenas luftkrig¹ visar att detta har en tendens att inte sluta oavgjort utan med en överväldigande seger för den teknologiskt överlägsne. Här har det visat sig att ett luftförsvar som bara kan verka med luftvärn inte kan förhindra en angripare att nå luftherravälde. För att ett luftförsvar ska vara effektivt krävs alltså dels att den teknologiska nivån inte är allt för ojämn och dels

att striden kan föras både med flygplan och luftvärn och mot mål såväl i luften som på marken. Kriget har dessutom inte varit snabba avgörande manöverkrig, utan haft karaktären av utnötning, d v s det har varit mer effektivt för angriparen att förstöra försvararens resurser än att återkommande nedhålla eller förvilla. Målen med respektive krig inte har varit att militärt besegra respektive motståndare utan Clausewitz tes "att krig är en fortsättning av politiken med inblandning av andra medel" har varit gällande.

Eftersom lufthavet inte kan besättas krävs att försvararen kan sätta in sitt försvar just där det krävs vid rätt tidpunkt. Väsentligt är alltså att de hög-

Foto: Johan Lundahl/Försvarsmakten

teknologiska stridsflygplanen kan ledas till rätt område och tillsammans med försvararens luftvärnssystem kan verka mot ”rätt” mål vid ”rätt” tidpunkt. Lika viktigt är att försvararen kan undvika att bekämpas på marken av angrifaren. Alternativa grupperings- och baseringsplatser, rörlighet, kamouflage, skydd, skenmål m m är nödvändiga komponenter för att undgå att bli lätta mål som i 6-dagarskriget.

Luftförsvar består av flera olika system

Stridsflygsystemen och luftvärnssystemen behöver för att kunna verka stöddas av kompetenta ledningssystem, underhållssystem och understödssys-

tem. Tesen att luftförsvar består av system av system (stridsflygsystem, luftvärnssystem, ledningssystem, flygbassystem, flygverkstadssystem) är alltså fortsatt giltigt.

För att man ska kunna bedriva luftförsvar krävs inte bara en högteknologi hos flygplan och luftvärn utan att alla system har de komponenter och förmågor som militära förband besitter i form av:

1. Personal
2. Underrättelser
3. Verkan
4. Uthållighet
5. Planering
6. Ledning och samband.

Den högteknologiska nivån som ett luftförsvar kräver medför att personalen i stridsflygförbanden, luftvärnsförbanden, ledningsförbanden och basförbanden generellt måste ha en god skolutbildning och en relativt lång specialiserad utbildning för att kunna lösa sina uppgifter. Att omsätta personalen tar mycket lång tid (för en stridsflygförare är grundläggande utbildning minst fem år och för en kvalificerad ledningsoperatör ungefär lika lång) varför tillgång till personal är ett långsiktigt arbete och personalsättning på många befattningar måste vara förberedd.

Genom lufthavets karaktär att det inte kan besättas kräver luftförsvaret ett tredelat underhållssystem; som förhindrar att angrifaren inledningsvis kan överraska (strategisk underrättelseförmåga), som över tiden medger att luftförsvaret kan möta angrifarens vid varje tillfälle med tillgängliga resurser i rätt område, och som medger att luftförsvaret förband och samhälle i övrigt kan undgå eller reducera verkan av angrifarens vapeninsatser.

Striden i luftarenan sker normalt under korta tidsförlöpp, delar av sekunder till minuter, och med höga hastigheter. Här krävs omedelbara beslut dels i det område där själva striden sker och dels där stri-

den leds och samordnas. Beslutsfattningen försvåras om (hot om) verkan kan ske (förespeglas ske) från flera fysiska riktningar och med flera olika vapentyper (t ex flygburen radarrobot och laserstyrd luftvärnsrobot) samtidigt. Felaktiga eller icke korrekta beslut kan innebära att avsedd verkan av ett angrepp reduceras eller förfelas (avleds). Om ytterligare inflytelser t ex av elektromagnetisk störning, vilseledning m m kan utnyttjas, blir beslutsfattningen sannolikt avsevärt försvårad och verkansresultatet ytterligare reducerat. Eftersom detta flerdimensionella hot om verkan och understöd av verkan gäller för både angrifare och försvarare är betydelsen av omedelbart tillgängliga underhållssystem för att upptäcka, identifiera och prioritera hot avgörande för effekten av såväl luftangrepp som luftförsvar.

Uthållighet är en viktig och ofta avgörande faktor för striden i luftarenan och luftförsvaret. För flygstridskrafter är tillgång på start- och landningsmöjligheter där det också finns tillgång till flygdrivmedel, vapen, teknisk service och reparation liksom möjligheter till återhämtning och vila för den flygande personalen av stor betydelse. Ett enkelt sätt för en angrifare att bekämpa försvararens flygstridskrafter är att förstöra start- och landningsmöjligheterna. Försvararen måste alltså skapa uthållighet på marken vad avser flygdrivmedel och vapen, tekniskt underhåll och reparation, och möjligheterna att åter skapa start- och landningsmöjligheter antingen genom reparation eller genom möjligheten att flytta till en oförstörd plats. De senaste årtiondenas luftkrig har visat att fysisk bekämpning (bombning) av infrastruktur på marken (banor, flygplanskydd, hangarer, förråd, radarstationer, länkstationer och master, luftvärnsställningar) är ett effektivt sätt för en angrifare att vinna luftherravälde. Huvuddelen av de flygplan som försvararna

(förlorarna) har haft, har förstörts på marken. För luftvärns-system finns motsvarande behov att kunna motstå fysisk bekämpning antingen genom fortifikatoriskt skydd eller genom rörlighet. Uthålligheten för luftkriget kräver vidare att tillräckligt materiel är anskaffat i förhand liksom att system finns för att flytta dessa förråd dit de behövs vid rätt tidpunkt².

Planering av luftförsvar sker normalt i (minst) tre olika tids-tempon; (1) strategiskt för att avgöra vilka vapenplattformar³ och vapensystem⁴ luftförsvaret ska ha, vilka sensorer⁵ och ledningssystem⁶ som krävs, hur många och var start- och landningsmöjligheterna ska finnas, vilka sambandssystem som ska finnas och hur luftförsvarets förband ska organiseras; (2) operativt för att bestämma när och var luftförsvaret ska vara starkt; och (3) taktisk för att avgöra vilka plattformar och vapensystem som ska användas vid ett givet tillfälle. Geografi, topografi liksom demografi är avgörande faktorer att ta hänsyn till främst inom den strategiska planeringen av luftförsvaret. Militära operationer i luftarenan utmärks till skillnad från mark- och sjöoperationer av en starkt centraliserad planering och ledning med få mellanliggande nivåer till de som genomför eller understödjer striden.

Under 1980-talet uppstod en RMA⁷ i USA, där bl a utvecklingen av nya vapenplattformar (stealth, kryssningsrobotar), navigationssystem (GPS), kommunikationssystem (satellit) och vapen (laser och GPS-styrda) sammantaget möjliggjorde mycket högre synergieffekt i kriget. Effekterna av RMA demonstrerades tydligt i Irak 1991 och Kosovo 1999, där de båda försvarande på endast några veckor praktiskt förlorade möjligheterna att lösa sin uppgift att luftförsvara. Betydelsen av ett integrerat sambands- och ledningssystem för luftförsvaret demonstrerades tydligt i dessa

båda luftkrig, och är även idag relevant vilket inte minst visade sig i Libyen år 2011. Även om sensorn (radarstationen) kan upptäcka angriparen, blir detta verkningslöst om inte informationen kan vidarebefordras. Om angriparen kan påverka kedjan upptäckt-identifikation-beslut reduceras effekten av ett luftförsvar drastiskt, varför uthållighet i form av alternativa sambandsvägar⁸ och ledningsfunktioner (redundans) är nödvändig.

Luftkriget är ofta avgörande för framgång

För att skapa ett effektivt luftförsvar räcker det inte med högteknologiska vapensystem utan luftförsvar skapas av en syntes av teknik, vapenbärare, vapen, infrastruktur, personal och materiel. Luftförsvaret är inte starkare än den svagaste länken i kedjan bestående av system av system – finns bara en ledningscentral upphör luftförsvaret om denna ledningscentral inte kan leda. Luftförsvaret måste alltså utöver kvalitet också ha kvantitet och bredd.

Kampen om lufthavet sker inte i ett vakuum utan en angripare har bestämt sig för att använda militära medel för att vinna något eller för att undvika att förlora något – krig är en fortsättning av politiken med inblandning av andra medel. Att vinna kampen om lufthavet innebär inte att man vinner kriget, men en förlust av lufthavet kommer sannolikt innebära att man kommer att förlora kriget på marken.

Ett svenskt luftförsvar behöver alltså ha stridsflygsystem med kvalificerade vapen i tillräcklig mängd, luftvärnssystem med tillräcklig räckvidd och i tillräcklig mängd, redundans i lednings- och sambandssystem, integrerat lednings- och sambandssystem, flexibelt och uthålligt bassystem⁹ och en personalförsörjning som möter de olika systemens behov. Detta luftförsvar beskrevs en gång i tiden som "Flygvapen 2000".

Anmärkning om obemannade system

Jag har avsiktligt undvikit att beröra frågan om obemannade plattformar och verkanssystem i luftkriget. UAV och UCAV¹⁰ används flitigt bl a i kriget i Afghanistan. Frågan om ytterligare automatisering av kriget i luften är enligt författaren inte en teknisk utan en etisk/moralisk fråga. Så länge krig är en kamp mellan människor finns alltid en ansvarig. Vem är ansvarig då ett UCAV av misstag bekämpar ett civilt mål på marken eller i luften? Programmeraren av UCAV eller UCAV själv? Ett frekventare nyttjande av maskinell intelligens i beslutsfattande kräver enligt författarens mening omfattande förändringar av dagens "krigets lagar". Av denna anledning nämns inte, trots tekniska möjligheter, UAV och UCAV i denna artikel. ■

1 T ex Bekaah-dalen 1982, Irak 1991, Jugoslavien 1999, Libyen 2011

2 Exempel: Om ett flygplan "dricker" 4000 liter bränsle per uppdrag och flyger 5 ggr per dygn, krävs för detta flygplan 20 000 liter (20m³) per dygn, alltså en tankbil med släp. Om en flygdivision har 12 flygplan som flyger, krävs varje dygn 12 tankbilar med släp.

3 T ex är flygplan 39 en plattform

4 T ex är luftvärnsrobot 97 ett vapensystem

5 T ex har Sverige idag två huvudsakliga aktiva sensorer, PS 861 (höghöjdsradar) och PS 871 (låg-höjdsradar)

6 T ex har Sverige idag StriC som taktiskt ledningssystem skyddat i två skyddade anläggningar

7 Revolution in Military Affairs

8 För t ex telefonförbindelser i mobiltelefonnätet nyttjas till stor del fibernät som förbinder de olika basstationerna, samma fibernät som internet och "vanliga" telefonen utnyttjar

9 Innefattande underhålls- och understödssystem

10 Unmanned Ariel Vehicle respektive Unmanned Combat Ariel Vehicle

Claes Bergström är överstelöjtnant i Flygvapnet.

F-35 Lightning II, tidigare Joint Strike Fighter (JSF), är ett samarbetsprojekt mellan USA och 8 andra Nato-länder. F-35 i olika versioner är tänkt att med början i år ersätta bl. a brittiska Harrier samt norska och danska F-16.

Foto: Lockheed Martin

Claes Sundin:

Luftvärn med lång räckvidd

Stormakterna, inte bara Ryssland, fortsätter att utveckla sina stridskrafter. Ryssland, med exportmarknader i alla intressanta världsdelar, är, tillsammans med USA, ledande. Eldkraft och rörlighet är nödvändiga kvaliteter på alla nivåer: strategisk, operativ, taktisk och stridsteknisk. Dessa förmågor åstadkoms snabbast med luftstridskrafter och genom lufttransporter.

I vårt närområde är de baltiska staterna och Polen sedan år 2004 medlemmar av Nato. I flera av de gamla sovjetrepubli-

kerna finns ambitioner att följa efter.

Mot den bakgrunden är beslutet vid regeringssammanträdet den 14 juni 2012 av stor betydelse för vår framtida nationella säkerhet. Då beslöts (utdrag):

”En parlamentarisk kommitté ska utreda, analysera och bedöma helheten av och behoven inom luftförsvaret tiden efter 2040.

Kommittén ska

– analysera den framtida utvecklingen avseende teknik, taktik, förmågutveckling m.m.,

– bedöma framtida operativa behov och förmågekrav samt
– föreslå mål för luftförsvaret bortom 2040.

Kommittén ska utgå från en i huvudsak bibehållen ekonomisk ambitionsnivå för luftförsvaret.

Uppdraget ska slutredovisas senast den 31 december 2014.

-----”

Regeringen vill klargöra statens kostnader för fortsatt utveckling av JAS 39 Gripen i olika versioner och en eventuell ersättare. Det är högst le-

gitimt med tanke på svensk flygindustris framtid, teknikutvecklingen och de hittills accelererande kostnaderna för att utveckla och anskaffa bemannade stridsflygplan. Men risken är betydande att övriga delar av luftförsvaret inte behandlas lika ingående. Området är stort och komplicerat inte enbart i teknikhänseende. Kunskaper och erfarenheter finns men är spridda och behöver kompletteras. Det gäller inte minst svensk professionell förståelse att operativt samordna strid mot luftmål vid mark-, marin- och flygstridskrafterna.

Den största risken ligger kanske i att kommittén avkrävs en uppfattning om hur hoten från luften och rymden(!) och möjligheterna att möta dem ter sig efter 2040.

På det strategiska planet är osäkerheterna stora vad gäller EU och den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken (GUSP). Ett torde vara säkert redan idag: Nästa LFU bör genomföras betydligt tidigare än 2040 och oftare än hittills.

Den här artikeln syftar till att något belysa betydelsen av luftvärn med lång räckvidd. Den vill också ge en uppfattning om komplexiteten och osäkerheterna.

LFU 54 och LFU 67

I de två hittills genomförda luftförsvarsutredningarna (LFU 54 och LFU 67) dras slutsatsen att i ett effektivt och ut hålligt luftförsvar verkar jaktflyg och luftvärnsrobotar med lång räckvidd tillsammans. Den uppfattningen har uppenbarligen de som formulerat regeringens uppdrag. Funktionerna med sina olika karaktäristika kompletterar varandra. Nya hot och möjligheter tillkommer främst genom att förarna av luftfarkosterna i högre grad kan stanna kvar på marken och fjärrstyra. Det förutsätter emellertid sensorer, styr- och kontrollsystem som kan jämföras med vad piloter i bemannade flygplan kan förmå. Vilselning, list och elektronisk krigföring bör få ökande betydelse vilket i sin tur ökar möjligheter till och risken för överraskningar.

Kraven på ett nationellt, flexibelt luftförsvar som kan anpassas efter olika situationer och händelseutvecklingar ökar.

Okonventionella vapen och stridsdelar

Under 50-, 60- och 70-talen skyddade Nato-länderna i Europa sina huvudstäder mot

bombflyg med kärnladdningar och ballistiska robotar med det amerikanska luftvärnsrobotsystemet Nike-Hercules. Missil till Nike-Hercules kunde efter politiskt beslut förses med nukleär stridsdel. Räckvidden var ca 140 km och höjdtäckningen över 40 km.

Köpenhamn med Kast-rup skyddades av Nike-Hercules och Hawk. Verkansområdet inkluderade, förutom Själland, större delen av lufrummet över Skåne. Vad kunde hända om danskt luftvärn sköt ner ett bombflygplan med last över svenskt territorium? Även Osloområdet skyddades med Nike-Hercules batterier, vilket borde ha medfört likartade risker för åtminstone västra Svealand. I Danmark och Norge tilläts inte lagring eller användning av kärnvapen.

Om Warszawapaktens luftförsvarsluftvärn i Baltikum hade kärnstridsspetsar, vilket är rimligt att anta, bör åtminstone Gotland ha legat i riskzonen.

Natos "Missile Defence"

Ballistiska robotar skjuts vertikalt i en parabollik bana som kan påverkas förhållandevis litet under färden mot målet. Stridsdelen kan vara ganska tung. Den kan bestå av en konventionell sprängladdning men robottypen är också lämplig bärare av såväl nukleära som kemiska stridsmedel.

Under operation Desert Storm i Irak 1990 hade FN-alliansen inledningsvis svårt att skydda sig och befolkningscentra i regionen mot anfall med taktiska ballistiska markrobotar. Trots att det amerikanska luftvärnsrobotsystemet Patriot då var relativt nytt.

Numera finns till Patriot flera typer av missiler varav en exklusiv att bekämpa ballistiska robotar med. Patriot har efterhand ersatt Nike-Hercules och Hawk i flera Nato-länder.

Natos "Missile Defence" är ett nytt vapensystem som optimeras för bekämpning av ballistiska missiler, avfyra i t ex

Under större delen av kalla kriget ingick sammanlagt 18 eldenheter Bloodhound II och Hawk i det svenska luftförsvaret.

Foto: Wikipedia

Foto: Wikipedia

Ryska Iskander-M. Ballistisk markrobot som från nuvarande grupperingsområden når de fyra nya Natoländerna vid Östersjön samt Gotland och Ö Götaland.

Nord-Korea eller Iran med okonventionell last mot valfri storstad i Europa. Systemet kan inte längre kallas "Air Defence" då det mesta av stridsförloppet sker i rymden ovanför atmosfären.

Patriot och dess av amerikaner, tyskar och italienare planerade efterföljare MEADS, är avsedda att övervaka lufterum, luftförsvare befolkningscentra, viktig infrastruktur och skydda militära stridskrafter på marken och kustnära till havs.

Det torde vara möjligt att sammanlänka luftvärnssystem med lång räckvidd och "Missile Defence" för gemensam luftrumsövervakning och försvar mot ballistiska robotar.

Under de närmsta cirka femton åren kommer styrsignalerna från EU:s beslutande organ förmodligen att bli fler. Om inte annat som en följd av EU:s respektive Natos solidaritetsklausuler. Vidare kommer Natos 2010 beslutade satsning på "Missile Defence" att direkt och indirekt beröra övervakningen och försvaret av vårt nationella luftrum. En önskvärd förmåga kan i det sammanhanget vara att effektivt kunna bekämpa taktiska markrobotar i ballistisk bana då dessa kan förses med kärnvapenstridsspetsar. Luftförsvaret har inte den förmågan idag. Men det finns amerikanska och ryska luftvärnsrobotsystem i operativt bruk som har den.

Svenskt luftförsvarsluftvärn under kalla kriget

På 60-talet anskaffades två luftvärnsrobotsystem med då förhållandevis lång räckvidd: Britiska Bloodhound II och amerikanska Hawk.

Bloodhound II med en räckvidd av ca 80 km tillfördes flygvapnets organisation för att förstärka jakten på medelhög och hög höjd över södra och mellersta Sverige. De tolv eldenheterna köptes från tillverkaren i Storbritannien. Enheterna var flyttbara men inte terränggående. Enheterna såldes på slutet av 70-talet.

Det mera robusta RBS 67 Hawk anskaffades för att direkt efter mobilisering förstärka jaktförsvaret av Skåne och Blekinge på högsta och lägsta höjd. Huvuduppgiften var att luftvärnsskydda de samlade pansarbrigadernas strid. Vid uppgraderingen till RBS 77 delades bataljonen till två varav den ena fick nya uppgifter i Ö Svealand. Eldenheternas räckvidd var, beroende på skjutfall, ca 40-50 km och höjdtäckningen 18 km. Det krävs ingen större ansträngning för att inse att detta måste ha varit en ovanligt kostnadseffektiv satsning. De åtta eldenheterna Hawk bör ersättas. Helst utan avbrott och kompetenstapp.

Väsentliga förmågekrav?

Kraven på samträning gäller kanske särskilt luftförsvaret eftersom tiden för förberedelser

kan bli mycket kort (timmar). Det gäller särskilt om förberedelserna ska inkludera internationella solidariska insatser med flygstridskrafter. Snabbheten i stridsförloppen innebär krav på samträning inom hela funktionen luftförsvaret.

Växling mellan jakt-, attack- och spaningsuppdragen måste också övas om JAS 39 Gripen's tre roller ska vara en operativ fördel.

Antalet svenska militära flygbaser är idag för litet. Innebörderna är längre an- och återflygningssträckor, kortare tid i stridszon och lägre insatsfrekvens. Flygstridskrafterna riskerar i högre grad att bli utslagna på marken.

Skulle svenska flygbaser behöva användas av allierade krävs utbyggnad av rullbanor och uppställningsplatser för tunga transportflygplan, ammunitionsförråd, ledningsplatser, fortifikationer mm. Logistiken måste förberedas.

Hangarfartygsbaserat flyg har sin naturliga hemvist ombord med i det närmaste fullständiga servicemöjligheter.

För att man ska kunna samordna användningen av svenska och utländska (bas)resurser är det sannolikt generellt klokt att inte blanda nationella och internationella resurser mer än nödvändigt. Kommandospråket för svensk del torde även framgent vara engelska och "skandinaviska". Risken för missförstånd finns alltid, även på hemspråket, och ökar när man är trött och stressad.

Under invasionsförsvarets dagar var svensk luftrumsövervakning i krig och fred, samordnad främst mellan flygvapnet och marinen samt med Luftfartsverket. Luftvärnets moderna cirka 150 rörliga "giraffer" och Flottans spaningsradarstationer ombord skulle vid behov kunna luftbevakningsrapportera med enkla metoder.

I det nya samhällsförsvaret finns ett allt tydligare polisiärt behov av luftrumsövervakning. Det bör vara möjligt att mer-

Foto: MastermindPrime, Wikipedia

Priset för ett avancerat stridsflygplan med stealth-teknik ökar i en takt som innebär att nästan inga länder redan idag ensamma har råd att förnya det man har. Här ryska Suchoj AK-FA (T-50) – ett samarbete med Indien.

använda luftförsvarsluftvärnets spaningsradarstationer för civil flygtrafikledning och polisiär luftrumsövervakning vilket borde kunna innebära att kostnaderna för t ex drift, bemanning och beredskap skulle kunna fördelas på fler myndigheter.

Den nyligen ingångna överenskommelsen mellan de åtta länderna kring Östersjön vad gäller havsövervakning bör kunna användas som katalysator. Funktionen sök- och räddningstjänst bör rimligen till stora delar vara gemensam för sjö- och luftfart.

Fortsatt jakt på kostnadseffektiva lösningar

Luftförsvarssystem är dyrbara. Det internationella samarbetet är betydande. Bemannade flygplan leder prisutvecklingen vad gäller försvarsmateriel. Möjligheterna att utnyttja fler typer av förarlösa luftfarkoster undersöks. Operativa system finns.

Piloten är ännu en överlägsen multisensor på sin upphöjda men utsatta plats.

Luftvärn med lång räckvidd, t ex den planerade ersättaren för Patriot, MEADS är inte heller billigt. Särskilt om systemet ska kunna bekämpa även ballistiska missiler. Den amerikanska kongressen förväntas medge seriebeställning inom kort.

Ett sätt att bemästra kostnaderna är att meranvända jakt-

robotar som luftvärnsrobotar vilket med framgång tillämpats av bl a Norge och Israel. Ett annat exempel är den tyska utvecklingen av IRIS-T (beslutad för anskaffning till Eurofighter och JAS 39 Gripen) till IRIS-T SL för MEADS. IRIS-T SL är inte tillnärmelsevis så dyr som amerikanska PAC-3. Den tyska missilen klarar av att bekämpa alla intressanta typer av luftmål utom ballistiska missiler. För bekämpning av ballistiska markrobotar krävs PAC-3, framtagna till Patriot och användbar också med MEADS.

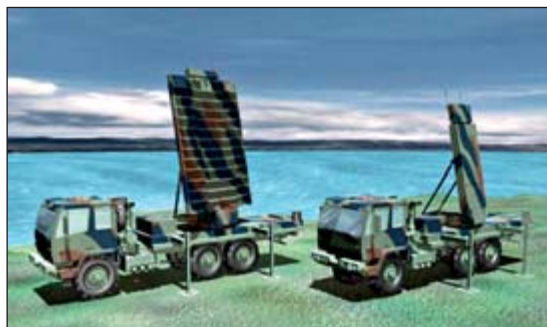
Högteknologisk utrustning mår bäst av att användas. Kontinuerligt bruk leder emellertid till ökade underhållskostnader. Tillgängligheten över tiden, gångtider, slitage är annorlunda i insatsförsvaret än i invasionsförsvaret. En del materielslag omställs betydligt snabbare varför garantivillkoren vid upphandling är ännu viktigare att beakta.

Jorden är rund

Jordrundningens konsekvenser

En spaningsradarsektion ur en eldenhet med MEADS för luftrumsövervakning och styrning av missiler. Borde kunna ingå i den nationella luftrumsövervakning också i fred.

Illustration: Lockheed Martin

leder till kostnader för tjänster som måldata från rymd- eller luftbaserade spaningsmedel som AWACS, Mainstay eller svenska FSR 890. Eller från aerostater. Först när det finns reella möjligheter att bekämpa luftmål bortom horisonten finns anledning att satsa på luftvärn med lång räckvidd. Av naturliga skäl blir detta förhållande särskilt tydligt när luftförsvaret av marinstridskrafter övervägs men inte heller på land är höjderna alltid tillräckligt höga eller många.

Svenska åtgärder i närtid

Skulle EU fortsätta sin gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik mot ett gemensamt militärt försvar är det rimligt att luftförsvaret av norra Europa samordnas. Av flera skäl finns anledning att förmoda att Tyskland då vill och förmår spela en tongivande roll. År 2025 utgörs, med dagens inriktning, det tyska luftförsvaret av Eurofighter och MEADS, båda systemen med huvudsakligen tyska IRIS-T missiler.

På flygsidan är läget kanske acceptabelt om begränsningarna vad gäller funktionerna ledning, basering och logistik kan kompenseras.

Vad gäller den snart akuta avsaknaden av modernt luftförsvarsluftvärn är läget alarmerande. Stöd till svenskt luftförsvar kan knappast påräknas från Natoanslutna grannländer som har sina egna problem att lösa. Finlands och Sveriges eventuella önskemål om solidarisk EU-hjälp kommer sannolikt att förklinga ohörda. ■

Claes Sundin är överste.

I 75 ÅR HAR VI KUNNAT SE BORTOM HORIZONTEN

1937 stod det klart att Europa stod på randen till en storkonflikt. I Sverige, neutralt och fredligt sedan mer än ett århundrade, förberedde sig regeringen och industrin för det värsta. Som en del av vår vilja att försvara vår nationella säkerhet och suveränitet grundades Saab, med uppdrag att säkra landets försörjning av militärflygplan.

Det första Saab-flygplanet lyfte 1940 och ända sedan dess har Saab utvecklat en lång rad flygplan med unika förmågor. Dessutom till bråkdelen av den kostnad man kan förvänta sig. Detta beror på att Sverige helt enkelt var tvunget att hitta andra vägar för att skapa högpresterande utrustning med ett litet lands budget.

Idag arbetar Saab inom områdena flyg-, land- och marin-försvar, och dessutom inom civil säkerhet och kommersiell flygteknik. Vårt arv av innovation och effektivitet genom-syrar alla dessa områden. Detta är till avgörande nytta i en tid när försvarsindustrin i ökande omfattning måste arbeta under kommersiella villkor.

Mer än hälften av oss är ingenjörer och mer än en femtedel av våra intäkter går till forskning och utveckling. Vi bygger en kultur och ett arbetsklimat med kompetens, lagarbete, etik och värderingar som hörnstenar. Uppfinningsrikedom och engagemang är nödvändigheter i en organisation där det omöjliga hela tiden är en utmaning.

För att lära oss mer och för att hitta nya arbetssätt söker vi partnerskap och samarbeten över hela världen. Ofta formar vi lokala företag där vi kan bidra till utvecklingen av partnerlandets egen industri. Som en del av resultatet skapas jobb i ett långsiktigt perspektiv, samtidigt som det genererar exportinkomster.

Vi tar vår roll i samhället på största allvar. Vår vision är att alla ska kunna känna sig säkra, och vi söker metoder som ger en föreställning om vad som kan hända i framtiden. Att blicka framåt och vara förberedd bidrar till att eliminera problem och undanröja hot. Det är därför vi strävar efter att förutse morgondagen.

www.saabgroup.com

SAAB

75

YEARS OF
DEFENCE AND
SECURITY

Mats Olofsson och Lars Helmrigh:

Varför ett förmågelyft?

Försvarsmaktens budgetunderlag för år 2013 inlämnades till regeringen 29 februari i år. I detta klargjorde ÖB behovet av en vidareutveckling av JAS 39 Gripen för att åstadkomma det förmågelyft som redan tidigare bedömts vara nödvändigt för att Gripen ska vara operativt relevant intill minst år 2040.

Omfattande analyser

Försvarsmaktens förslag var resultatet av ett omfattande analysarbete som genomförts i Högkvarteret med stöd av FMV. Arbetet innefattade simuleringar och spel, analyser av omvärldens förmågor samt potentiell framtida hotbild. Uppdraget till arbetsgruppen var att belysa olika ambitionsnivåer av förmågelyft samt även se brett på alternativa lösningar, som obemannade system och utländska stridsflygplan.

Grundat på successiva redovisningar fastslog försvarsmaktsledningen att ett förmågelyft för Gripen behövs, med minst 60-80 flygplan och med full operativ förmåga senast år 2025. För att detta skall vara ekonomiskt genomförbart fordras att vidareutveckling sker med minst en strategisk partner samt att vidare kravanpassning genomförs. ÖB besked till politikerna var samtidigt, att om inte samfinansiering och förhandlingar med industrin kunde leda till en annan kostnadsbild än vad FMV bedömt i sina underlag till Försvarsmakten, skulle det krävas tilläggsfinansiering.

Denna information lämnades av ÖB i samband med överlämnandet av det hemliga budgetunderlaget. Möjligh-

eten att hitta en partner hade förstärkts under slutfasen av analysarbetet, när Schweiz inkom med en avsiktsförklaring att anskaffa Gripen tillsammans med Sverige. Det var dock bara första steget i en serie åtgärder i båda länderna, för att få politiskt mandat att slutligt besluta om samarbete och anskaffning.

Eftersom det nu gäller såväl en svensk uppgradering som ett samarbete med annan nation vidtog förhandlingar som engagerat både FMV och Försvarsexportmyndigheten, FXM. De ekonomiska förutsättningarna är fortsatt en central faktor i processen.

Beslut att gå vidare

Den 24 augusti gav alliansens partiledare ett gemensamt besked att man beslutat att gå vidare med förmågelyftet. För att möjliggöra detta tilldelas FM en anslagsökning under tio år, vilket enligt regeringen kommer medge anskaffning av 40-60 Gripen med den av Försvarsmakten föreslagna utökade förmågan. Samtidigt meddelades att man tecknat en överenskommelse med Schweiz om samarbete och några dagar senare klargjordes att det blir en affärsuppgörelse stat till stat, om utveckling och anskaffning av en ensitsig version, oftast kallad JAS 39 E.

Bakgrunden till behovet av ett förmågelyft för Gripen kan sammanfattas på följande sätt: Med den nu föreslagna planen för stridsflygsystemets framtid befinner vi oss mitt i Gripenepoken. Statsmakternas beslut om JAS 39 Gripen togs 1982 och 1988 flög flygplanet för-

sta gången, för att från mitten av 1990-talet vara i operativt bruk. Under hela dess hittillsvarande livslängd har det tjänat Försvarsmaktens behov väl. Men leddiderna vid stridsflygutveckling är långa. Ett beslut nu, med full operativ förmåga uppnådd framåt 2025, ska inte ses mot dagens omvärldsbild utan mot den som bedöms råda från 2025 intill en bit efter 2040.

Stora framtida krav

Ett stridsflygsystems effekt är en komplex balansakt mellan flera storheter, främst närvaro, upptäckt och verkan. Dessutom är själva flygplattformen en delmängd i ett system-av-system, med flygbaser, stridsledning samt andra sensorer som viktiga komponenter. En satsning som inte ser till helheten blir i längden en suboptimering. Detta är väl känt i Försvarsmakten.

Kraven som ställs på ett framtida stridsflygsystem beror i stor utsträckning på det säkerhetspolitiska sammanhanget och på den tekniska utvecklingen i omvärlden. Det finns härvid flera tydliga trender. Generellt ökar informationsmängden på slagfältet, både genom förbättrade sensorer och genom fusion av olika informationskällor. Informationen kan spridas snabbare och till fler genom ökad kommunikationskapacitet. Den så kallade beslutscykeln (upptäckt, tolkning, beslut och agerande) blir snabbare och mer automatiserad. Kryssningsrobotar får en allt större betydelse för krigföringen, samtidigt som dess-

Mats Olofsson och Lars Helmrich ger motiven till behoven av ett förmågelöft. Bilden visar lufttankning på 2 stycken JAS 39 Gripen C i samband med Libyeninsatsen. Foto: Johan Lundahl/Combat Camera

as stealth-egenskaper förbättras. För stridsflygsystem flerfaldigas räckvidden för sensorer och vapen. Det leder till ett tydligare behov på att kunna operera inom områden där motståndaren kan nå med sina sensorer och verka med sina vapen. Räckvidder för stridsflygssystem ökar och stealth-egenskaper blir allt vanligare. Sammantaget medför den beskrivna tekniska omvärldsutvecklingen att det svenska stridsflygssystemet, i syfte att vara fortsatt relevant på stridsfältet, fordrar ett omfattande förmågelöft.

Teknikutvecklingen tas tillvara

Drivande krav omfattar framförallt förmåga till närvaro på stridsfältet och att där kunna lösa tilldelade uppgifter. Förmåga till närvaro beror av egenskaperna uthållighet/räckvidd, prestanda i form av fartregister och manövreringsförmåga samt överlevnad genom exempelvis telekrigförmåga och signaturanpassning (stealth). Uppgifterna omfattar vapenverkan eller spaning/underrättelseinhämtning. Det centrala för systemet är dess balans, det vill säga att ovan nämnda egenskaper kan verka ömsesidigt förstärkande samt att det inte finns uppenbara svagheter som motståndaren kan utnyttja. Studium av omvärldstrender pekar på att de tydligaste kravdrivande fakto-

terna är signaturanpassning och ökade vapenräckvidder. Motståndarflygplanet får betydligt lägre radarsignatur och kan dessutom bekämpa andra flygplan på längre avstånd. Därutöver förstärks stealth-egenskaperna även för kryssningsrobotar. Det leder till avsevärt ökade krav på sensorförmågan och överlevnadsförmågan för svenska stridsflygplan. Ökade räckvidder för markmålsvapen och minskat antal svenska flygplan och flygbaser de senaste tjugo åren leder också till större områden inom vilket varje flygplan måste kunna verka.

Inom sensorområdet medger teknologiutvecklingen att de ökande kraven kan mötas. Det handlar om radar med Aktivt Elektroniskt Styrat Antenn, AESA. Tekniken, vilken är under införande i omvärlden, ger kraftigt ökad räckvidd, även mot kryssningsrobotar. Dessutom medges multifunktionalitet, det vill säga att radarn samtidigt som den spanar mot luftmål kan spana mot andra mål och även användas till elektronisk krigföring. Nu använd radarteknik ligger långt ifrån AESA-radarns prestanda – det handlar om ett paradigmskifte inom radarområdet. Men en AESA-radar är tyngre och fordrar mer elkraft och kyla än konventionella system. Detta faktum leder till behov av skrovmodifiering av JAS

39 Gripen. Den ökade vikten långt fram i flygplanet leder till en framflyttning av tyngdpunkten, vilket skulle försämrade flygegenskaperna dramatiskt. Dessutom finns begränsat utrymme att öka kylförmågan av radarn. Genom att förlänga flygplanet cirka 40 centimeter och göra det ca 10 centimeter bredare kan man bibehålla tyngdpunkten i ett optimalt läge samtidigt som kylsystemet kan anpassas efter de nya behoven. Därutöver kan telekrigssystemet ges ökad förmåga samt mer drivmedel och fler vapen medföras. En ny motor med högre dragkraft kompenserar för ökad vikt. Tyngdpunktslägget för den nya motorn är även mer fördelaktigt än nuvarande motors. Gripen som konfiguration medger inte stealth-egenskaper; därför ökar betydelsen av god telekrigförmåga, bra förmåga på sensorer och goda manövreringsegenskaper.

Ovan beskriven skrovmodifiering och ny motor medger AESA-radar ochIRST (passiv infrarödsökande sensor), förbättrad telekrigförmåga, ökad vapenkapacitet och uthållighet samt viss ökad prestanda. Allt detta innebär att fördelarna med teknikutvecklingen tas tillvara, samtidigt som balansen mellan de egenskaper som medger uthållig närvaro respektive att lösa uppgifter på stridsfältet bibehålls.

Sammanfattning

När konfigurationen av Gripen togs fram, för 30 år sedan, var ett syfte att bryta trenden mot allt större, tyngre och dyrare stridsflygplan. Det nu föreslagna förmågelyftet följer samma logik. Gripen kommer alltjämt vara mindre, kunna medföra färre vapen och mindre drivmedel än många andra stridsflygplan, samtidigt som det är markant billigare än alla studerade alternativ. Dessutom bedöms samarbetet med Schweiz leda till lägre kostnader för anskaffning och drift av systemet i ett livscykelperspektiv, för såväl Sverige som Schweiz. Förmågelyftet är en för svenska behov optimerad lösning, där stridseffekt och ekonomi samt risker och tidpunkt för modifieringen vägts samman för att medge ett fortsatt operativt relevant stridsflygsystem in på 2040-talet. Den slutliga kostnadsbilden och finansieringsförutsättningarna över tiden är dock i skrivande stund inte analyserade av Försvarmakten. ■

Mats Olofsson är överste, Chief Scientist i Försvarmakten, och var ledare för den arbetsgrupp som utarbetade JAS-underlaget i BU 13.

Lars Helmrich är överstelöjtnant och ingick i arbetsgruppen som utarbetade JAS-underlaget i BU 13, han har en bakgrund som divisionschef inom JAS-systemet och arbetar idag med långsiktig förmågeutveckling, i Höckvarteret.

Michael Bydén:

Flygvapnet – alltid tillgängligt

Trots en relativt kort historia har Flygvapnet och dess personal genom sin professionalism bidragit till svensk försvarsförmåga både nationellt och i ett vidare perspektiv. Ur ett nationellt perspektiv har Flygvapnet till stor del präglats av uppbyggnaden under andra världskriget samt det kalla krigets luftförsvar, skarpa spaningsuppgifter och beredskap för attackinsatser. Den internationella arenan spänner från den frivilliga insatsen med F 19 i Finland 1940, insatserna i Kongo på 1960-talet och till mer sentida insatser med såväl helikoptrar som transportflyg bland annat på Balkan och i Afghanistan, samt med stridsflyg över Libyen i fjol. Dessutom har Flygvapnet ansvarat för flera markoperativa insatser i olika områden, bland annat med ett flygbasförband i Kongo.

Våra förmågor och insatser skall stödja svensk säkerhetspolitik, vilken ytterst syftar till att bevara vårt lands fred och självständighet. Flygstridskrafterna ska bidra till att hävda vår territoriella integritet, hantera och förebygga kriser i omvärlden, försvara Sverige mot ett väpnat angrepp samt värna civilbefolkningen och säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna.

Genom sin förmågebredd, och verkan från den tredje dimensionen, möjliggör flygstridskrafterna nyttjandet av

Flygvapeninspektören generalmajor Michael Bydén.

Foto: Johan Lundahl/Försvarmakten

hela operationsområdet för samtliga aktörer, både mark- och marinstridskrafter samt civila aktörer. Flygstridskrafterna ska kunna bidra vid alla typer av insatser, ofta i en understödjande roll.

Målbild

Flygvapnet ska

- ha förmåga att möta en kvalificerad motståndare över hela konfliktskalan och kontinuerligt upprätthålla hög beredskap för insatser,
- producera, leverera och verka i stående förband med hög tillgänglighet,
- kunna genomföra insatser själva eller tillsammans med andra, primärt i Sverige eller i

Bilden syftar till att beskriva verkan ur den tredje dimensionen i det nationella och internationella insatseperspektivet, såväl enskilt som tillsammans med andra.

närområdet samt då så är lämpligt även utanför närområdet,

- vara tydligt organiserat, professionellt, robust och ha en effektiv ledningsfunktion.

Flygvapnets tydligaste framgångsfaktor, och kanske största utmaning, är att rekrytera och vidareutveckla personalen samt att tillvarata dess kompetens och förmåga genom att stimulera delaktighet.

En viktig princip för luftstridskrafterna är central luftoperativ ledning. Den svenska tillämpningen av principen innebär dynamisk ledning, det vill säga ett medvetet val mellan uppdragstaktik och kommandostyrning. Det är en förutsättning för att man effektivt ska nyttja flygstridskrafternas mångsidighet och flexibilitet, samt medger ett aktivt val av vilken nivå som innehar handlingsfrihet. Vidare bygger till-

ämpningen på ett etablerat förtroende mellan chefer och medarbetare.

Utvecklingsstrategi

Av den allmänna debatten kan man ofta få intrycket att luftstridskrafterna bara handlar om JAS 39 Gripen och om detta flygsystems vidareutveckling. Så är alls inte fallet. Flygvapnet består, liksom Försvarsmakten i övrigt, av system av system. Funktionerna flyg, bas, stril, underrättelser, luftvärn, samband, samt ledning av dessa, måste hänga samman och vara adekvat bemannade och utrustade.

Flygvapnet har historiskt innovativt kombinerat tekniskt avancerade system med individuell kompetens och professionalism. Detta är grunden för vår framgång även framgent. Vi skall undvika att vänta på problemlösande teknik, utan sträva

efter metoder där tekniken verkar som stöd, det vill säga se på teknik som en accelerator för att öka vår förmåga. Strategin för att ta nästa generationssteg utgår från dagens digitaliserade system och plattformar och beskrivs bäst som en kontinuerlig, evolutionär och sammanhållen utveckling med moderna metoder för nätverk, beslutsstöd och kommunikation, inklusive ökad användning av kraftfulla informationstjänster. Syftet är flexibla luftstridsresurser som är adaptiva till specifika uppdrag med möjlighet till graderad och koordinerad verkan, baserat på en vidareutveckling av luftstridskrafternas förmåga till snabb reaktion, stor rörlighet samt med en hög skyddsnivå.

Tre kriterier kan sägas utgöra en grund för framgångsrik verkan med flyginsatser; antal-söverlägsenhet, taktisk överläg-

senhet samt teknisk överlägsenhet. Strävan skall vara att uppfylla minst två av dessa tre kriterier.

Flygvapnets utvecklingsstrategi baseras på att antalsöverlägsenhet inte kan vara normerande för svenska flygstridskrafter. Därför fordras att flygstridskrafterna utvecklas avseende taktik och teknik. Dock kan taktisk överlägsenhet, kompletterat med tekniskt sofistikerade system, användas för att skapa lokal antalsöverlägsenhet.

Omvärldsutveckling

Trots att det militära hotet mot Sverige är fortsatt lågt finns områden som bör beaktas inom ramen för utvecklingen av Flygvapnet. Sveriges närområde präglas av en komplex säkerhetspolitisk utveckling med en ökad militär närvaro och övningsverksamhet. Natos och USA:s strategiska koncept är viktigt att följa för att se hur omvärlden reagerar och/eller agerar utifrån. Barentsregionen, Finska viken och Östersjön har fortsättningsvis stor strategisk betydelse för Rysslands del.

En framtida hotmiljö kan utgöras av stater, intressegrupper och enskilda individer med varierade angreppsmetoder till lands, sjöss och i luften. Dessa aktörer har tillgång till mer eller mindre kvalificerade angreppsmedel. Aktörer med mindre kvalificerade system bedöms väga upp sina brister med olika asymmetriska angreppsmetoder.

Under perioden fram till 2025 ökar flera länder i närområdet sin luftstridsförmåga genom tillförsel av nya flygsystem. Flera av dessa har mer eller mindre utvecklad *stealth*-förmåga, exempelvis mycket låg radarsignatur. Robotutvecklingen fortsätter också, och under perioden förbandssätts både luftvärns- och markrobotar med mycket lång räckvidd med bibehållen eller förbättrad precision.

Svensk förnyelse

Flygvapnet tillförs också nya flygsystem. Just nu introduceras HKP16 (Black Hawk) och utvecklingen av HKP14 (NH90) fortsätter. Ett nytt transportflygplan för statsledningen, Gulfstream G 550, har införskaffats under 2011. Det internationella samarbetet *Heavy Airlift Wing* med C-17 Globemaster III, baserade på Papa i Ungern, fortsätter. Studier pågår om ersättare på sikt till trotjänare som TP84 och SK60. JAS 39A/B avvecklas och modifieras i syfte att inom något år ha en renodlad flygplanspark om 100 stycken JAS 39C/D. Nya vapen och sensorer tillförs efterhand. Under de senaste åren har t ex GBU-49 (laserstyrd GPS-bomb), RB98 IRIS-T (värmesökande jaktrobot) och SPK (fotospanningskapsel) införts. Under kommande år planeras även t ex GBU-39 *Small Diameter Bomb* och den långräckviddiga jaktroboten *Meteor* att introduceras.

Radarkedjan runt Sverige uppgraderas fortlöpande. Efter att det långräckviddiga systemet nu uppdaterats till PS 861 pågår arbetet med att modifiera PS 870 till PS 871. Samtidigt byggs marknätet ut för att över hela Sverige kunna stödja interoperabla igenkänningssystem, datalänksystemet Länk 16 samt radiosystemet HQII. Ett interoperabelt arbetssätt skall alltså även fortsättningsvis styra utvecklingen, luftstridskrafternas mer nationella fokus till trots.

Försvarsmakten lämnade vårvintern 2012 in ett underlag till regeringen angående fortsatt Gripenutveckling i syfte att säkra flygplanets luftoperativa förmåga på 2020- och 2030-talen. Högkvarteret har arbetat med denna fråga i flera år, och slutsatsen är att den bästa lösningen för Sverige är en uppgraderad version av JAS 39 Gripen, i ett antal av minst 60–80 flygplan. Den uppgraderade versionen föreslås ha stör-

re skrov och kraftigare motor i syfte att medge fler vapen och mer bränsle, samt mer kvalificerade sensorer i form av t ex radar och varnings- samt motmedelssystem.

Teknik i all ära, men det är människorna som gör jobbet. En stor förändringsprocess som Försvarsmakten och Flygvapnet är mitt inne i är övergången till ett nytt personalförsörjningssystem inkluderande flerbefälssystem och anställda soldater, kontinuerligt eller tidvis tjänstgörande. Värnpliktssystemet är avskaffat, om än med vilande lagstiftning. Att rekrytera och vidareutveckla personalen, samt att tillvarata dess kompetens och förmåga genom att stimulera delaktighet, är vår ständigt viktigaste fråga.

Fokusområden

Framtiden saknar inte utmaningar. Samtidigt är jag full av förtröstan. Jag anser att våra svenska flygstridskrafter idag tillhör världens främsta i sin storleksklass. Som flygvapeninspektör har jag identifierat tre fokusområden för 2012–2013:

- personalförsörjning, både på kort och lång sikt,
- återtagande och utveckling av nationell förmåga, med särskilt fokus på bas- och ledningsfunktionerna,
- långsiktig utveckling av våra flygsystem.

Dessa utgör prioriterade områden där särskild uppmärksamhet och arbetsinsats fordras för att driva Flygvapnet i önskad riktning. Gemensamt för alla är verksamhetssäkerhet, vilket är grundläggande för insatser, utbildning, övning och utveckling. Högst prioritet har självfallet alltid nationell beredskap och pågående insatser.

Flygvapnet – alltid tillgängligt för insats där svensk säkerhetspolitik så kräver! ■

Micael Bydén är
Flygvapeninspektör.

Hans Lindblad:

Ifrågasätt förmågelyftet

Under mina år som försvarspolitikern från slutet av 60-talet till 1992/93 var min huvudlinje hela tiden att söka få ut mesta möjliga försvarseffekt av varje satsad miljon av skattebetalarnas pengar.

I 1987 års försvarsbeslut bidrog jag till att få bort ett antal omoderna infanteribrigader, livstidsförlänga Sjöormenubåtar, uppgradera fler J 35 Draken, få attack- och spaningsviggarna modifierade för att bära Robot 15 (i stället för ÖB:s linje att ha dem liggande i förråd i över tio år innan JAS Gripen skulle vara i tjänst) samt att bygga ett testfartyg för ny marinteknik, sedan kallad "Smyge". Samtliga dessa exempel var sådant där de centrala staberna var starkt emot eller helt ointresserade. En parlamentariker kan på ett helt annat sätt en ÖB stå fri från särintressen.

Aktiva politiker krävs

Blir därför förvånad och smått skräckslagen när moderaten Cecilia Widegren (DN 28 februari) i försvarsutskottet säger att hon inte vill diskutera JAS Gripen "utifrån det blå" utan menar att politiker inte ska säga något förrän ÖB kommit med ett förslag. Som parlamentariker är det tvärtom oerhört viktigt, oavsett sakområde, att aldrig sätta sig i knät på statsbyråkratin

Utöver att i årtionden pläderat för en mindre men modernare armé lade jag nog ned mest tid på flygplanfrågor. Kunde ganska detaljerat, genom läsning, samtal och besök i främst USA, följa några tital

västliga flygplanssystem i drift, varav en del modifierades, andra var under utveckling (varav flera avbröts och lades ned). Hade dock inga kontakter i Sovjet eller Kina.

Förstår idag, ur skattebetalarperspektivet, ingenting av tankarna om att redan besluta om tredje version av JAS 39 Gripen. Planets version A/B började levereras 1993. Snabbare än jag anat provflögs sedan 2002 det första exemplaret i serien C/D. Tycker det är helt OK med uppgraderingar av mjukvara i flygplanens datorer. Men inte att i närtid bestämma sig för en till stora delar helt ny version. Gärna på sikt en tredje version, men då inte med 2010-talsteknologi, utan helst med teknik som tas fram på 20- och 30-talen.

Motorbyten och elektronik

Tanken att på detta sätt byta motor och göra om nästan hela skrovet har ingen motsvarighet i flyghistorien, däremot förekommer vingbyten. De enda större militära motorbyten jag erinrar mig är på amerikanska B-52 och vissa tankflygplan KC-135, två flygplantyper där medelåldern på kvarvarande exemplar är 49,5 år. Bytena underlättades av att motorerna sitter i gondoler under vingarna. Det enda exempel på motorbyte inne i stridsflygplans kroppar jag minns var när ett antal av den ganska lilla Skyhawk i Singapore på 80-talet skiftade motor till F404, samma som i JAS men utan efterbrännkammare. Också svenska skolflygplanet SK 60 bytte mo-

torer, men det påverkade inte flygplankroppen.

Mycket av de första årens debatt i Sverige kring Gripen gällde det elektroniska styrsystemet. Många oroades – nog mest av okunskap – över att flygplanet var "instabilt", i sig en önskvärd egenskap för att möjliggöra snabba rörelser, men katastrofal om styrsystemet faller ur. Utöver höjd-, sido- och skevroder har JAS också nosvinge och rörliga framkantsvingklaffar. Med så många styrbara ytor går det att göra konst som andra flygplan inte kan. Men vid den tiden fanns inget elektroniskt styrsystem framtaget för flygplan med nosvinge. Jag delade egentligen aldrig oron rörande styrsystemet eftersom alla statliga datasystem jag hört talas om också krånglade i början. Jag utgick från att man med tiden skulle kunna ta fram dataprogram för att få planet att göra allt man önskade. Omvänt kan man göra dataprogram så att maskinen luras att tro att den är en "flygande tunna" från 1948 eller jumbojet, varvid datorn stoppar alla försök från piloten att göra manövrer som dessa plan inte är kapabla till.

Styrsystem och motor

Jag tyckte redan då att det klockaste nog varit att plocka in blytyngder i nosen för att flytta fram tyngdpunkten och därmed för en tid få bort instabiliteten, nöja sig med grundrodren och ha nosvingen neutralställd (det senare valdes för israeliska Lavi innan det projektet lades ned). Alltså att JAS några år i början bara kunnat upp-

träda som stridsflygplan i allmänhet, vilket i sig inte är dåligt. Det hade varit billigare att först i efterhand ta fram ett helt komplett styrsystem, allra helst naturligtvis om vi kunnat dela utvecklingskostnader med de därefter kommande franska Rafale eller sameuropeiska Typhoon, båda med just nosvingar. Vi hade dessutom sluppit de två första haverierna.

Var alltså för egen del inte orolig för styrsystemet (trots mycket strul vid det först anlitate företaget i Los Angeles), däremot för motorn som tyvärr diskuterades långt mindre. Som sportflygare var jag väl medveten om att ända sedan bröderna Wright har det stora problemet efterhand för nästan alla flygplan – stridsflygplan såväl som passagerarplan – varit brist på dragkraft. Med mer kraft per kilo motor kan man utifrån vad som önskas ta ut högre fart, bättre stigförmåga, mer räckvidd (=bränsle) eller mer last.

JAS Gripen har samma motor, F404, (dock något uppgraderad i temperatur och tryck) som tvåmotoriga amerikanska F-18 Hornet, som bland annat finns i Finland. Med sin enda motor kan JAS naturligtvis bara bära halva vapenlasten. För att få samma prestanda i övrigt skulle JAS behöva ha halva vikten mot F-18, men det är nästan omöjligt då pilot och katapultstol väger lika och även annat är svårt att halvera. Så vi visste redan vid

JAS-beslutet 1982 att det fanns en uppenbar osäkerhet. Skulle hotbilden förvärras och öka behovet av till exempel elektroniska motmedel så fanns varken invändigt utrymme eller vikt-mässig marginal, alltså skulle det gå ut över beväpningen. Sovjets fall gjorde dock att rustningstakten minskade.

Några funderingar

Efter att ha lämnat riksdagen träffade jag försvarsminister Thage G. Peterson på gatan och rådde honom att inte beställa delserie III eftersom antalet divisioner gått ned. Men han lyssnade naturligtvis mer på andra.

Visste att den nya betydligt större F/A-18E/F Super Hornet var på gång, men antog att den nya motorn var för stor att för rymmas i en modifierad JAS. Borde kanske av nyfikenhet ha kollat närmare men var ju då bara privatperson med andra intressen och sysslor.

Men det är just den motorn det nu talas om, F414. Varför slog ingen larm, på politiskt håll, från ÖB eller industrin när den motorn togs fram i USA för mer än ett årtionde sedan? Det självklara borde ha varit att ställa frågan om det var möjligt att dra ned eller avbryta leveranserna i väntan på en förstorad version av JAS med den nya motorn. Det hade varit rationellt, både tekniskt och ekonomiskt, för att slippa oron för efterhand bris-

tande dragkraft. För flygvapnet hade det närmast varit en fördel att bara ersätta Viggens attack- och spaningsversioner där hållfasthetsproblem började uppstå. De mycket kvalificerade Jaktviggarna däremot hade mycket väl kunnat användas en bra bit in på 2010-talet.

Tyvärr gjordes inte detta. Det är då närmast otillständigt mot skattebetalarna att bara några år senare göra det som industrin och ÖB nu tycks vara inne på. Alltså att vilja ”bygga om” planen genom att inte bara förlänga kroppen (för att få in mer bränsle) utan också göra den bredare samt flytta ut och förstora landningsställen. Det finns i flyghistorien inget motsvarande exempel på så stor ombyggnad (utom för enstaka provflygplan). Det är ungefär som att be Volvo att för ett antal personbilar sätta in större motor, betydligt större hjul och kapa bilen både på tvärs och längd för att sedan göra dem en halv-meter längre och ett par decimeter bredare. Vad skulle det kosta?

Våra senast levererade JAS är nästan nya. Att på ett extremt sätt bygga om dem – utan internationell motsvarighet – vore minst sagt konstigt. Chansen att svänga över till den nya motorn fanns alltså men togs inte tillvara. Det hade visserligen kostat i utveckling, men i gengäld hade produktionskostnader flyttats några år in i framtiden. Det alternativ som nu fö-

Foto: Peter Modigh/Försvarsmakten

Då, under 1950- och 60-talen, fanns utrymme i försvarsekonomin för en kontinuerlig omsättning av stridsflygplanen. I dag är det inte så. Bilden visar en taxande J 29, Flygande Tunnan och i bakgrunden en A 32 Lansen.

reslås är sammantaget däremot mycket dyrare.

Självklart skulle ombygga JAS ha bättre prestanda än dagens. Alla flygvapen önskar sig säkert modernare flygplan, men inte till vilka kostnader som helst. USA har världens största flygvapen med omkring fem tusen flygplan. Nästan 45 procent av dessa är 25 år eller äldre. De fyra i särklass vanligaste jakt- och attackflygplanen är A-10 Thunderbolt II (med en medelålder på drygt 29 år), F-15 Eagle (27 år), F-15E Strike Eagle (19 år) och F-16 Falcon (20 år). De flesta kommer att finnas kvar i många år till då den årliga tillförseln av nya maskiner är mindre än någonsin. Ingen där skulle komma på idén att ”stycka” ganska nya maskiner för en större ombyggnad än några amerikanska flygplan utsatts för.

Jag kan inte med absolut visshet säga att man kring år 2000 borde ha gått över till den starkare motorn. Men frågan borde ha diskuterats och prövats. Chansen fanns, men den togs inte. Kan orsaken vara så enkel som att chefer i stora företag, som Saab, är mest intresserade av vinstnivån de närmaste åren, då de själva är kvar i ledningen? Ett alternativ som skulle minska intäkterna i närtid men vara bättre på sikt är sittande chefer nog inte intresserade av. Men varför sov ÖB? Och försvarsdepartementet? Är det vettigt att vanligt folk i efterhand ska behöva gottgöra det med många miljarder i skattepengar?

Vad gäller våra äldsta och överflödiga JAS borde man så småningom titta på ett alternativ där förarplatserna ersätts med bränsletankar och att man köper in fjärrstyrningsutrustning. Maskinerna skulle då kunna nyttjas som obemannade attack- eller spaningsflygplan för särskilt riskfyllda uppdrag. Det är då en fördel att maskinen är ganska liten. ■

Hans Lindblad är f d riksdagsledamot.

Peter Rådberg:

Nej till ny JAS

Efter regeringens beslut den 25 augusti om satsningen på 40-60 Super JAS för 90 miljarder väcks en hel del frågor: Hur ska köpet av Super JAS finansieras? Är det näringspolitiska eller försvarspolitiska skäl bakom köpet? Hur kommer de övriga försvaret att påverkas av satsningen på Super JAS?

På presskonferensen, den 25 augusti, när JAS-paketet presenterades sa försvarsminister, Karin Enström, att kostnaden kommer att bli 90 miljarder kronor. En kostnad som skulle fördelas på trettio år. En vecka senare sa hon att prislappen på 90 miljarder är högst ungefärliga. Det kommer med största sannolikhet bli betydligt dyrare än vad Försvarsministern har sagt tidigare.

Stora motköp

På en presskonferens i Stockholm och i Bern i slutet av augusti framkom att JAS-konsortiets ägare Wallenbergs Investor förbinder sig att göra stora motköp av schweiziska företag.

Avtalet bygger på en offert som Sverige och Schweiz fått från Saab i en inledande gemensam upphandling. För Schweiz innebär det ett fast pris för de 22 planerna, ett pris som rymmer inom de 21,5 miljarder som Schweiz har avsatt i budgeten.

Saab lovar Schweiz motköp till ett lika stort värde. Vad Sverige får betala Saab per plan är inget som försvarsminister Karin Enström vill säga något om, men för Schweiz var fast pris ett villkor.

Riksdagen har villkorat anskaffandet av Super JAS till om

Peter Rådberg
Foto: Privat

Brasilien eller annat land väljer att köpa planet. Förhoppningarna var självklart att Sverige skulle få Brasilien eller Indien, båda med en egen inhemsk flygindustri, som strategisk partner. Att man nu lyckats få Schweiz på kroken med fördelaktiga motköp är knappast strategiskt, snarare ett halmstrå som regeringen nu väljer för att kunna gå vidare med projektet.

Jag skrev på Brännpunkt i SvD för ett tag sedan att JAS kan krascha försvaret. Jag är idag än mer säker på detta efter regeringens besked om att köpa 40-60 plan för 90 miljarder. Jag är inte ensam om den tanken. Johan Tunberger före detta överingenjör vid Totalförsvarets forskningsinstitut med flera är inne på samma linje.

En viktig information gav Försvarsministern när hon sa att försvarsbudgeten kommer endast att höjas med 300 miljoner för år 2013 och 2014. Där efter kommer försvarsbudgeten att öka med 200 miljoner. Detta är småpengar i sammanhanget. Frågan man måste ställa sig är: Vem ska betala mellanskillnaden i miljardklassen? Svaret är att notan kommer att skickas till Försvarsmakten. Försvarsmakten ska alltså stå för JAS-satsningen som är i grund och botten ett industriprojekt.

Miljöpartiet vill förändra försvarspolitiken på grund av den förändrade hotbilden. Vi vill att försvar och samhällets krisberedskap måste ses i sin helhet. Men vi vill ändå ha ett försvar som fungerar och som utför sina uppgifter på ett optimalt sätt. Om Försvarsmakten ska betala JAS-kalaset så finns inga möjligheter för Försvarsmakten att klara sina uppgifter. Vi kommer att ha ett antal JAS-plan, men det lär ske på bekostnad av den totala försvarskapaciteten.

Driften för dagens JAS C/D ligger på mellan 1,5 till 2 miljarder per år. JAS C/D kommer att flyga fram till 2030 så vi kommer att ha betydande kostnader för C/D planet även om priset sjunker lite med åren. Utvecklingskostnaderna för E/F kommer att ligga på minst 3 miljarder per år, enligt försvarsminister fram till 2016/2017.

Kostnaderna för JAS C/D och E/F kommer tillsammans att uppgå till cirka 5 miljarder kronor per år. Det är cirka 12 procent av hela försvarsbudgeten på cirka 40–42 miljarder.

Till dessa kostnader kan tilläggas att ÖB vill ha ytterligare 2 miljarder per år till materielsatsningar. ÖB vill även ha cirka 1,5 miljard för ökade personalkostnader inom kort. Det krävs ingen större matematisk kunskap för att räkna ut att situationen är ohållbar. Det som förvånar mig mest är att regeringen fattar ett så ogenomtänkt beslut som kommer att belasta skattebetalarna för lång tid framöver.

Moderaterna har föregått både luftförsvarsutredning och försvarsberedningens omvärldsanalys. Dessutom har man använt sig av en helt exportstyrd anskaffningsprocess som sätter den svenska riksdagen i baksätet, medan beslutet om vilket stridsflygplan Sverige ska ha i framtiden i praktiken beslutas av Schweiz.

Regeringens argumentation visar att den svensk-schweiziska affären i grund och botten handlar om industripolitik och arbetstillfällen. Inte försvarspolitiska och säkerhetspolitiska argument som Försvarsminister Karin Enström

anförde på presskonferensen. Men det kanske mest beklämmande i den här historien är att projektet har stöd av den nya socialdemokratiska ledningen som i samtal med regeringen godkänt affären.

Affären är ännu inte i hamn

Flera hinder måste dock övervinnas innan affären är i hamn och fakturan kan skickas till de svenska skattebetalarna. Först och främst måste den schweiziska regeringens beslut godkännas av landets parlament, där flera partier inte är överförtjusta i valet av JAS Gripen, som anses vara det sämsta alternativet även om det är det billigaste.

Därefter är det möjligt att en folkomröstning förhalar och stoppar hela affären. Flera politiska partier i Schweiz är emot köpet och hotar stoppa det genom en folkomröstning. Vi får se hur det går med den processen. Svaret kommer någon gång under 2014. ■

Peter Rådberg riksdagsledamot för Miljöpartiet och försvarspolitisk talesperson.

Peter Lagerblad:

aff i almedalen

Marinette Radebo såg till att alla arrangemang fungerade. Ett jobb hon skötte med den äran. Foton: Per Klingvall

allmänna försvarsföreningen deltog i år för första gången i Almedalen. Vår plattform var det nybildade Försvarspolitisk Arena, där vi var en av sex "grundare".¹ Under de första dagarna i juli hade jag tillsammans med vår generalsekreterare Stefan Ring förmånen att representera aff och delta i de många aktiviteterna som erbjöds. Eftersom det var några år sedan jag senast deltog i den kan jag inte mer än förundras över vilken omfattning Almedalsveckan fått med över 1 800 olika seminarier. Här föl-

jer några reflexioner från några intensiva dagar.

För det första fick Försvarspolitisk Arena en mycket bra start. De olika seminarier lockade både mycket kvalificerade pandedeltagarna och mycket publik. Från den politiska nivån deltog försvarsminister Karin Enström och de flesta partiets försvarspolitiska talesmän samt ordförandena för ungdomsförbunden. Från försvarsmakten deltog ÖB Sverker Göransson och chefen för ledningsstaben Jan Salestrand i flera seminarier. Bland andra

Möteslokalen var fullsatt.

Försvarsministern och ÖB verkade trivas med föreläsningarna och diskussionerna.

verkschefer kan nämnas generaldirektören för myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB) Helena Lindberg och generaldirektören för Inspektionen för strategiska produkter (ISP) Andreas Ekman Duse.

För det andra kretsade många seminarier kring det nya personalförsörjningssystemet. Det står klart för mig att detta kommer att vara en levande fråga ett bra tag framåt. Det finns många frågetecken som successivt måste rätas ut, vilket man också uttryckte från militär sida. Intressant var också att se hur samspelet kan utformas mellan militära enheter, kommuner och universiteten. Seminarierna gav också en fördjupad probleminsikt i vilken konkurrenssituation försvaret befinner sig i när det gäller att rekrytera och behålla kontinuerligt och tidvis tjänstgörande officerare, soldater och sjömän.

För det tredje belyste det

seminarium som **aff** anordnade med rubriken "Klarar vi ett väpnat angrepp?" mycket klart att den samordning som kännetecknade det tidigare totalförsvaret inte föreligger i nuläget. Både från militärt och civilt håll bejakades att nya tag måste tas för att gemensamt kunna möta både kriser och väpnade angrepp. Försvarsdirektören i länsstyrelsen i Stockholm Hans Spets, även styrelseledamot i **aff**, kunde konstatera att kartan inte stämmer med verkligheten när det gäller civil-militär samverkan. Han redovisade bland annat en oro över att direktiven till de civila myndigheterna och Försvarsmakten inte korresponderar.

Under veckan genomfördes 28 seminarier inom ramen för Försvarspolitisk arena. Totalt lockades nära 1 800 åhörare till lokalen i Visby, medan cirka 2 500 har följt seminarierna via internet. **allmänna försvarsföreningen** arrangerade tre seminarier. Det första med USA:s ambassadör Mark Brzezinski, som valde att låta **aff** stå som värd för sitt enda framträdande i Almedalen. Det andra seminariet "Klarar vi ett väpnat angrepp" och det tredje "Vad är vapen"

som behandlade svensk export av försvarsmateriel. Vår generalsekreterare var dessutom moderator vid flera seminarier. Vid ett mingel på en av kvällarna fick vår ordförande Maria Ståhl Nyberg, som tillsammans med Nina Halme representerade **aff** den senare delen av Almedalsveckan, möjlighet att informera om **aff** och vår verksamhet. Vårt deltagande i Almedalen har utan tvekan medverkat till att uppnå våra mål att debattera försvars- och säkerhetsfrågor samt att öka kunskapen om **allmänna försvarsföreningen**.

1. Utöver **aff** deltog Försvarsutbildarna, Reservofficersförbundet, Officersförbundet, SAAB samt Armé- Marin och Flygfilm (AMF) i Försvarspolitisk arena. Vid sidan av dessa genomförde även andra organisationer seminarier inom ramen för Försvarspolitisk arena som t ex Folk och Försvar, Krigsvetenskapsakademin, ISP, BAE och Försvarsmaktsrådet i Skaraborg/Skövde. Ansvarig för genomförandet av projektet Försvarspolitisk arena var Marinette Radebo. ■

Peter Lagerblad är bland annat fd koncernchef, fd statssekreterare och Ledamot i allmänna försvarsföreningens styrelse.

Bo Hugemark:

Har vi ett tillräckligt starkt försvar

Politiker har ofta varit mycket skickliga i att fuska med budgivningen i försvarsplaneringen. Det borde bli svårare nu, när vi ligger nära (eller under) gränsen för nödvändiga "förmågor".

De finns en viss likhet mellan bridge och försvarsplanering: i bridge följer man vissa budgivningsregler som skall föra fram till ett kontrakt. I försvarsplaneringen anger politikerna målen och de säkerhetspolitiska utgångspunkterna och militären förväntas med sin sakkunskap utvärdera vilket försvar som behövs, vilket läggs till grund för "kontraktet", försvarsbeslu-

tet. Men där tar likheten slut. I bridge finns det ett relativt gott samband mellan budgivningen och spelresultatet – även om extrema kortfördelningar ibland ger oväntade resultat. Men att förutse utgången i krig är helt omöjligt. Försvarsutredningarna och de strategiska studier som ligger till grund för dessa är därför rena skojet – men ett kvalificerat och nödvändigt skoj som

behövs för att alla skall tala samma språk.

Det är här som spelet spårar ur. Eftersom politikerna vet att ingen med fog kan hävda att han/hon *vet* hur starkt försvaret behöver vara ändrar de spelreglerna under budgivningen, när de märker att de militära argumenten blir för besvärliga. Av det systematiska bridgepartiet blir det "Svälta räv".

Bo Hugemark pekar i sin artikel på Gotlands avsaknad av substantiella militära resurser. Bilden visar luftvärn grupperat inne i Visby i samband med en beredskapskontroll.

Foto. Anders Karlsson/Försvarsmakten

Några avskräckande exempel

1.

Efter 1925 års nedrustningsbeslut visade generalstabschefen på de operativa konsekvenserna och begärde att få besked om vilka delar av landet som inte skulle försvaras. Svaret blev att han skulle planera för att hela riket skulle försvaras.

2.

1930 trodde generalstabsofficerarna, bl a den blivande ÖB Helge Jung att de skulle kunna framtvunga upprustning genom att ställa regeringen inför två alternativ (ett tredje fanns ej): *Antingen* planlägga försvaret i öster i samverkan med Finland, *Eller* avsevärt stärka armé och flygvapen. Resultatet blev *Varken – Eller*.

3.

Under det kalla kriget fanns fram till 1968 års försvarsbeslut en målsättning för krigsmakten att avvärja invasion i en riktning och föra en seg fördröjning i en annan. Målsättningen avskaffades – regeringen ville inte riskera utpressning om försvarsanslagen – och ersattes med en allmänt formulerad målsättning.

Till yttermera visso försvann frågan om västhjälp ur bilden, varigenom en av de viktigaste faktorerna för att bedöma försvarets styrka negligerades.

4.

1970 infördes det fantastiska FPE-systemet (Försvarets planerings- och ekonomisystem), planernas sköna dröm. Nu skulle man kunna se sammanhanget ("spårbarhet heter det i dagens planeringsjargong) mellan de säkerhetspolitiska målen och ned till förbandens taktiska organisatoriska och ekonomiska målsättningar (TOEM) I 1972 års försvarsbeslut sattes systemet på prov – och kraschade givetvis direkt. ÖB uttalade att i de lägre kostnadsramarna måste *Antingen* den allmänna värnplikten *Eller* Jaktviggen utgå. Regeringsbeslutet blev en låg kostnadsram

och att *Varken* värnplikt *Eller* Jaktviggen skulle utgå.

Ett genomgående drag i det politiska fusket med spelreglerna var att föra in en ny faktor i budgivningen: den för tillfället låga krigsrisk. Det hade varit acceptabelt om man samtidigt infört ett system för att bedöma hur och på vilka indikationer en återupprustning skulle ske. Men den ledande principen var "den dagen, den sorgen".

5.

Samma trick användes efter det kalla kriget med tillkomsten av *anpassningsdoktrinen*. Vi skulle få en nådatid om minst 10 år under förutsättning att vi hade en grundläggande försvarsförmåga. Vad en sådan var preciserades aldrig, så det var ett rent cirkelresonemang: grundläggande försvarsförmåga var det som behövdes för att ge oss en nådatid om 10 år. Inte heller analyserades hur ett eventuellt hot om 10 år skulle se ut, vilka tecken idag som skulle kunna vara signaler på att tiduret startat och hur vi skulle kunna dra igång en upprustning. Anpassningsdoktrinen var enbart en täckmantel för fortsatt och osystematisk nedrustning.

Vår ensidiga ömsesidiga säkerhetsgaranti

I dagens situation då det kalla krigets tydliga hotbilder försvunnit borde det vara ännu svårare att säga något om huruvida försvaret är tillräckligt starkt. Men paradoxalt kan det vara tvärtom. Ty i de tänkbara hotsituationer som kan uppstå i vårt närområde ställs krav på våra förmågor där vi ligger otrevlig nära – eller under – gränsen för nödvändiga förutsättningar. En av dem är hjälpen utifrån vars betydelse förtegs under det kalla kriget men som nu sägs öppet i vår Solidaritetsförklaring (Se rutan, fjärde meningen). Kommer den att fungera?

I Sälen 2005 fick ÖB Håkan Syrén frågan från moderatören Ulf Wickbom om det var

möjligt att planlägga en försvarsmakt som i krig var beroende av hjälp utifrån utan att ha uttryckliga säkerhetsgarantier (underförstått alliansmedlemskap). Efter några försök att glida undan svarade ÖB: NEJ.

Som syns har vi villkorat hjälp utifrån med vårt militära bistånd till grannarna. Och det är i det sammanhanget vi måste se Sveriges försvar. Hot mot Sverige à la kalla kriget är nu inte relevant; det handlar om att i samverkan med andra trygga freden i Östersjöområdet.

Om vår förmåga därvidlag kan vi säga en hel del alldeles bestämt. I Kungl Krigsvetenskapsakademiens studierapport *Till bröders hjälp*¹ pekas på ett antal alarmerande svaga punkter i vår försvarsorganisation, bl a bristen på luftvärn med medellång räckvidd och – framför allt – avmilitariseringen av Gotland, som i händelse av rysk aggression mot Baltikum torde bli ett förstahandsmål.

Men än värre är att det inte görs några förberedelser för att de soldater som kan komma att sändas ut i solidaritetsinsatser skall ha en rimlig chans att lösa sina uppgifter. För att nu inte tala om att svenska folket inte har en aning om att något sådant kan hända. ■

Bo Hugemark är överste och säkerhetspolitisk analytiker.

1. Se <http://kkrrva.wordpress.com>

Solidaritetsförklaringen

Regeringen står bakom den av Försvarsberedningen deklarerade solidaritetsförklaringen som omfattar EU-medlemmar samt Norge och Island. Det går inte att se militära konflikter i vårt närområde som skulle påverka endast ett land. Sverige kommer inte att förhålla sig passivt om en katastrof eller ett angrepp skulle drabba ett annat medlemsland eller nordiskt land. Vi förväntar oss att dessa länder agerar på samma sätt om Sverige drabbas. Sverige bör därför kunna såväl ge som ta emot militärt stöd.

Regeringens proposition 2008/09:140 Ett användbart försvar.

Tommy Jeppsson:

Ny försvarsberedning

Alliansregeringen har kallat in försvarsberedningen och gett den ett nytt uppdrag. Personvalda riksdagsledamoten Cecilia Widegren (M) från Skaraborg, försvarsutskottets vice ordförande samt alliansgruppledare och ordförande i Sveriges Nato-delegation har utnämnts av regeringen att leda den. Tidskriften **vårt försvar** har därför intervjuat Cecilia med anledning av utnämningen.

Vilken roll ser du att försvarsberedningen har i försvarspolitik?

Försvarsberedningen är ett forum där Sveriges regering och riksdagens politiska partier kan samråda om Sveriges säkerhets- och försvarspolitik. Strävan är att nå en bred enighet om hur Sveriges säkerhets- och försvarspolitik ska utformas.

Med beredningens arbete som grund formar sedan regeringen sina förslag till riksdagen. Det finns en tradition att regeringar tillsätter försvarsberedningar, inte minst inför kommande försvarsbeslut. I beredningen ges riksdagens partier plats, liksom sakkunniga och experter från olika departement och myndigheter.

Försvarsberedningens uppgift är främst att förlöpan- de följa den säkerhetspolitiska utvecklingen i omvärlden och därvid såväl bedöma hot och risker som det internationella säkerhets- och försvarssamarbetets utveckling. Vidare ska beredningen analysera viktigare förändringar som sker. Om beredningen bedömer det nödvändigt ska den lämna förslag till ändringar av Sveriges säkerhets och försvars-

Cecilia Widegren på besök hos den svenska kontingenten i Afghanistan.

Foto: Christer Winbäck

politik. Beredningens har även till uppgift att bidra till den allmänna debatten genom att bl a publicera rapporter och arrangera seminarier.

Och nu har således alliansregeringen aktiverat och kallat in försvarsberedningen och gett den ett nytt uppdrag?

– Vi ska beskriva och analysera viktiga förändringar och utvecklingstendenser av säkerhets- och försvarspolitisk vikt i Sveriges närområde och globalt samt bedöma konsekvenser av sådana förändringar och tendenser för Sverige, säger dess ordförande, personvalda riksdagsledamoten från Skaraborg, Cecilia Widegren (M),

försvarsutskottets vice ordförande samt alliansgruppledare och ordförande i Sveriges Nato-delegation.

Alliansregeringen och försvarsminister Karin Enström har sagt att när försvarsberedningens omvärldsanalys rapporteras i juni 2013, kan nytt uppdrag ges för en försvarspolitisk rapport som ska vara klar våren 2014.

Rapporterna kommer sedan att utgöra ett viktigt underlag för försvarsbeslutet 2015. Om man tittar på försvarsbeslutet 2009 så kan man se att det var tydligt präglad av de slutsatser som försvarsberedningarna 2007 och 2008 kom fram till.

Hur ser du på det uppdrag regeringen gett dig?

Karin Enström sa så här när alliansregeringen utnämnde samt gav försvarsberedningen ett nytt uppdrag;

– Cecilia Widegren har en lång erfarenhet från politiken och har de ledaregenskaper som krävs för uppdraget som ordförande i försvarsberedningen.

Cecilia Widegren kommenterade själv utnämningen så här;

– Regeringen har givit mig ett stort förtroende som jag med allvar och glädje skall ta mig an. Grunden för en väl fungerande försvarsberedning är att alla partier tillsätter ledamöter som är väl förankrade i sina partier, så att en god grund ges för långsiktiga samtal och diskussioner, om morgondagens utmaningar, Widegren (M), är glad över förtroendet regeringen givit henne.

– Det är ett mycket intressant uppdrag. Vi lever i en ständigt föränderlig värld och då blir det särskilt viktigt att ha ett relevant och uppdaterat underlag att fatta bra beslut om försvarets framtid.

Den senaste försvarsberedningen som gjorde en omfattande omvärldsanalys gjordes under ledning av riksdagsledamoten och utrikesutskottets ordförande Göran Lennmarker och lämnade sin rapport *"Säkerhet i samverkan"* till Sten Tolgfors i december 2007. Sedan dess har vi haft flera viktiga händelser och trender som påverkat säkerhetsläget både i vår region, men även globalt. Därför är det ett angeläget arbete att ta fram en ny omvärldsanalys som tar hänsyn till de förändringarna.

Vilka stora frågor ser du framför dig att beredningen kommer att arbeta med?

Försvarsberedningen ska, i första delen, beskriva och analysera viktiga förändringar och utvecklingstendenser av säkerhets- och försvarspolitisk vikt

Foto: Jörgen Sävmark/Försvarsmakten

Den omvärldsanalys som försvarsberedningen gör är ett mycket viktigt underlag för den fortsatta processen. Det är inte någon brist på konflikter där också svensk militär personal kan komma att delta. Bilden visar en skadad man i en by väster om Aleppo i Syrien. Här har svenska observatörer deltagit inom ramen för United Nations Mission In Syria (UNSMIS).

i Sveriges närområde och globalt samt bedöma konsekvenser av sådana förändringar och tendenser för Sverige. Utifrån denna anvisning kan beredningen själv avgränsa och prioritera sitt arbete.

Det pågår väldigt många omvärldsförändringar som det är värt att analysera närmare. Mycket har hänt sedan den förra rapporten; som t ex finanskrisens oro och inte minst negativa påverkan på försvarsutgifter i vår omvärld, såväl i Europa som i andra delar av världen, även om Sverige kommit väl ut tack vare ordning och reda i statens finanser. Även USA har tvingats att anpassa sin försvarspolitiska kostym efter den nya ekonomiska verkligheten och har till viss del omfördelat och skurit ner sina försvarsresurser. Med stora händelser som Lehman Brothers, Euro-krisen, Libyeninsatsen, arabvåren, USA:s fokus på Asien, spänningar i Fjärran Östern och Putin vid makten i ytterligare ett antal år, samt såklart Georgien.

Under de senaste åren har också den globala tendensen att den ekonomiska tyngdpunkten i allt högre utsträckning förflyttats från väst till öst blivit allt tydligare. Detta får i förlängningen även säkerhetspolitiska konsekvenser. Inte minst i vårt närområde sker mycket som påverkar vår säkerhet.

När påbörjas arbetet respektive när skall detta vara klart?

Den första delen av försvarsberedningen ska följa den säkerhetspolitiska utvecklingen och analysera den. Man börjar med omvärldsanalysen nu och ska lämna sin rapport juni 2013. Just nu pågår en process där varje riksdagsparti ska nominera vilka som ska representera respektive parti i beredningen. Därefter planerar regeringen för att ge försvarsberedningen i uppdrag att ta fram en försvarspolitisk rapport, ska rapporteras våren 2014. Försvarsbeslutet kommer 2015. ■

Tommy Jeppsson är redaktör för vårt försvar

Helge Löfstedt:

Kritisk revisionsgranskning

Författaren med hustru och familjehund. Foto: Privat

Arbetet med ett nytt försvarsbeslut går nu in i en intensivare fas – regeringen har under sommaren tillsatt en ny försvarsberedning. Regeringen har också under våren angett att man skall beakta den kritik som Riksrevisionen fört fram mot arbetet i den politikersammansatta *Genomförandegruppen* 2008. Den kritikpunkt som då uppmärksammades mest är att ”regeringen val ... att själva ta fram besparingarna, medför problem med hur *ansvaret* kan utkrävas i efterhand”. Ansvarandet för genomförande av politiska beslut skall ju normalt ligga på myndigheter. Bakgrunden till att Genomförandegruppen 2008 tillsattes var att regeringen bedömde att

Försvarsmakten själv inte skulle förmå att göra tillräckliga besparingar.

Under det senaste decenniet har den politiska styrningen av myndigheter varit föremål för olika utredningar. Möjligheterna för regeringen att utöva effektiv styrning av försvaret har också ägnats särskild uppmärksamhet. Det är mot bakgrund av vad som där framkommit inte förvånande att regeringen ibland kan känna behov att vidta särskilda åtgärder för få bredare underlag än vad Försvarsmaktens kan prestera. Det är mera förvånande att revisionen inte tydligare berör denna diskussion som en bakgrund till sitt uttalande. Tillsättande av en arbetsgrupp ledd

av tre statsekreterare för att hitta fortsatta besparingar tyder på att regeringen vill fortsätta med särskilda åtgärder för att få underlag.

Revisionen påpekar också att den nya *materielförsörjningsstrategin* bara tillämpades i begränsad utsträckning av den politiska arbetsgruppen. Kommentarer är att revisionen även här gör det lätt för sig. Den nya strategin innebär en större kulturförändring än vad man både inom den politiska och militära ledningen har insett. Men troligen är det på den politiska nivån som de största problemen finns. En mera strikt tillämpning av den nya materielstrategin är naturligtvis angelägen ur allmän försvarsekonomisk synpunkt.

Revisionen påtalar också att *Försvarsmakten har brister i förmåga* att på tydligt sätt ange hur den operativa förmågan påverkas av besparingar på specifika materielsystem. Revisionen anger ingen lösning på detta problem. Men i utredningen ESO 2011:2 föreslås en ny permanent oberoende aktör som kan utarbeta underlag avseende försvarsekonomiska analyser och värderingar. Det är något som bör beaktas även om de kortsiktiga behoven inför ett i tiden nära liggande försvarsbeslut måste prioriteras.

Det blir en utmaning för statsmakterna att åstadkomma de förbättringar som revisionen efterlyser utan att ramla i andra fallgropar. ■

Helge Löfstedt är pensionerad överingenjör från Försvarets Forskningsinstitut.

Carolina Vendil-Pallin:

Rysk militär förmåga

Hösten 2011 var det tre år sedan den ryske försvarsministern Anatolij Serdjukov sjösatte ett omfattande reformprogram för Rysslands Väpnade Styrkor. Han framstod inledningsvis inte som den mest troliga kandidaten för att genomföra ett sådant. Ryska Försvarsministeriet har alltid styrts av en militär eller åtminstone någon med en bakgrund inom de paramilitära styrkorna; Serdjukov kom från tjänsten som chef för Föderala skattetjänsten och fick snabbt öknamnet ”möbelförsäljaren” pga. sin bakgrund inom möbelbranschen i Sankt Petersburg.

Kvalitativt fokus

Det blev dock snabbt tydligt att reformplanerna backades upp av en politisk vilja på högsta nivå. I rapporten *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv* konstaterar FOI att de ryska Väpnade Styrkornas organisation och ledningssystem på tre år förändrats i grunden. Antalet förband har blivit färre, man har gradvis inlett en process där ett försvar med massmobilisering i fokus lämnats och ersatts med ett insatsförsvar med förband i hög beredskap.

En stor mängd officerare har fått lämna de Väpnade Styrkorna med målet att strukturen ska gå från att ha varit äggformad till att bli pyramidformad. Inte minst är det majorer och kaptener som fått gå. Istället för divisioner och regementen har en struktur med brigader och bataljoner som huvudsakliga byggstenar skapats samtidigt som ett nytt ledningssystem bestående av fyra strategiska

riktningar, Väst, Syd, Centrum och Öst, organiserats med korresponderande fyra militär-distrikt (istället för tidigare sex stycken).

Kärnvapen – såväl strategiska som taktiska – är och kommer att vara fortsatt prioriterade, men reformerna syftar främst till att öka Rysslands konventionella förmåga på tio års sikt. Det är naturligt eftersom det är på det konventionella området Ryssland upplevt sig som svagt.

Även om det är troligt att vissa aspekter av rysk förmåga gått ned under omstruktureringen – det är naturligt under en övergångsperiod – har Ryssland fortsatt att genomföra operativa-strategiska övningar i de olika strategiska riktningarna, en per år. I dessa övningar förekommer ”gamla” för att inte säga sovjetiska inslag, men det är också tydligt att Ryssland övar nya koncept, inte minst förmågan att samverka mellan olika försvarsgrenar och med trupp som tillhör andra ministerier och tjänster såsom Inrikestrupperna och Gränstrupperna.

Pengar, personal och post-konflikt

Enligt de planer som presenterats ska försvarsbudgeten öka från 2,9 procent av bruttonationalprodukten (BNP) till 3,9 procent år 2014 och 2020 ska sjuttio procent av de Väpnade Styrkornas materiel vara ”modern”. Det är svårt att säga exakt vad som avses med modern materiel; det är inte synonymt med ”ny” utan en betydande andel av materielförnyelsen kommer att bestå i uppdateringar och modernisering av befintlig materiel.

teringar och modernisering av befintlig materiel.

Målet är att de Väpnade Styrkorna ska omfatta en miljon man och att landet ska ha en mobiliserbar förmåga på 700 000 man utöver detta. Målet på en miljon man kommer att vara svårt att nå. Troligen bestod de Väpnade Styrkorna år 2011 av 700–800 000 man.

En viktig aspekt i reformplanerna är strävan att utveckla nya koncept och anpassa de Väpnade Styrkorna till nya krav inom modern krigföring. Vid ett tal till ryska Krigsvetenskapsakademien i mars 2011 var generalstabschefen, armégeneral Nikolaj Makarovs dom hård. Han hävdade att inget av värde presterats inom ryskt militärt tänkande de senaste tjugo åren. Även om hans tal till Krigsvetenskapsakademien i april 2012 var något mildare, var det tydligt att det fanns ett fortsatt behov av utveckling på området. Bland annat framhöll Makarov i år att man saknade analyser av ”post-konfliktsituationer” och hur ny informationsteknologi och nätverksbaserad ledning kan integreras i de Väpnade Styrkorna.

Geostrategiska konsekvenser och politisk vilja

Som ett resultat av att antalet förband skurits ned kommer förmågan till strategisk rörlighet att stå i fokus. Ryssland är fortfarande världens till ytan största land. Därmed blir transportflygets roll central liksom även Järnvägstruppernas. Ryssland har också upprättat betydande förråd för tung materiel i t.ex. Östra militärdistriktet.

ryssland

Som ett led i reformerna har också logistiktjänsten genomgått betydande förändringar; begreppet "outsourcing" har gjort sin entré även i den ryska militärvokabulären. Här återstår dock betydande arbete – något som Försvarsministeriet också erkänner. Stora avstånd och bitvis mycket gles befolkade landområden ställer stora krav på logistiktjänsten även framöver.

Vilka är då förutsättningarna för Ryssland att slutföra det omfattande reformprogram som igångsatts? Själva omstruktureringen av organisationen är mer eller mindre genomförd och viss materiel har redan tillförts. Dock kvarstår en mängd utmaningar, t ex vad gäller att lösa rekryteringen av soldater, finansiering och

tillförsel av materiel samt att förändra den militära utbildningen.

Den politiska viljan kommer även framöver att vara en avgörande faktor för de Våpnade Styrkornas utveckling. Vladimir Putin återkom till Kreml inför sin andra presidentperiod med ett svagare mandat än tidigare. Samtidigt kommer militärreformen att konkurrera med en rad andra frågor, varav många minst lika angelägna och potentiellt ekonomiskt och politiskt kostsamma. Frågan är således om Putin kommer att ha råd – politiskt och budgetmässigt – att investera samma politiska vilja i processen framöver.

Försvarsbudgeten kommer också att vara beroende av tillväxten i BNP. Rysslands

ekonomi fortsätter att lida av strukturella problem och statens budget är fortsatt beroende av exportintäkter från energiexporten. Med andra ord kommer internationella energipriser att styra vilken storlek försvarsbudgeten faktiskt får. Ryssland dras också med omfattande korruptionen och det råder en brist på transparens och tydliga styrsystem. Dessa problem grasserar inom Försvarsministeriet i minst lika stor omfattning som i samhället i stort.

Demografins påverkan

Den demografiska utvecklingen innebär också betydande begränsningar för hur pass framgångsrik Ryssland blir i att rekrytera de soldater och underofficerare som krävs för att

Rysslands geografiska utsträckning och stormaktsambitioner gör att strategisk rörlighet är en nyckelförmåga i den Ryska Försvarsmakten och här är transportflyget en viktig komponent. Bilden visar en IL 76 på besök i Sverige.

Foto: Försvarsmakten

nå upp till en miljon man inom de Väpnade Styrkorna. Födelsesetalen gick kraftigt ned efter Sovjetunionens fall och under de närmaste tio åren kommer antalet unga män som fyller årtion år att pendla mellan 650-700 000.

Av dessa kan man inte rekrytera eller inkalla alla – många får frisedel på grund av hälsoskäl, kriminell belastning och missbruksproblem. För begåvade unga män är en karriär eller värnplikt inom de Väpnade Styrkorna allt annat än attraktiva och de som bedriver högre studier får uppskov eller frisedel samt köper sig fria genom förfalskade läkarintyg. Det är inte heller bara en fråga om att hitta tillräckligt många att rekrytera och inkalla; för att nå fram till en kvalitativt ny förmåga måste de Väpnade

Styrkorna i högre utsträckning kunna attrahera begåvade unga män snarare än dem som söker sig dit i brist på andra karriärvägar.

Avslutning

Slutligen kan konstateras att dagens ryska försvarsindustri inte kan leverera hela den bredd av nya system som Försvarsministeriet efterfrågar. Försvarsindustrin har inte reformerats utan påminner i mångt och mycket om den industri som Ryssland ärvde från Sovjetunionen. Den består av ett A- och ett B-lag, där A-laget är de industrier som förmår leverera system av hög kvalitet och dessutom exporterar, medan den stora massan av företag, B-laget, är beroende av statliga bidrag för sin överlevnad. I viss mån har Ryssland redan visat sig redo att kompensera för detta genom riktade inköp från utlandet – inte minst har Rysslands beslut att köpa in franska amfibiefartyg av Mistralklass uppmärksamats. Allt talar dock för att en reformering krävs även av försvarsindustrin och

detta kommer att vara en delikat politisk uppgift eftersom flera av försvarsindustriföretagen är mycket mäktiga.

Generellt kan konstateras att utmaningarna är stora framöver. De nya Väpnade Styrkorna kommer att ha en högre beredskap med stående förband snarare än en stor mobiliseringsförmåga. De kommer också att öka sin förmåga att genomföra gemensamma operationer och materielen kommer att vara, om inte ny, så åtminstone modernare. Därmed inte sagt att alla planer kommer att infrias. Inte minst personalfrågan kommer att kräva nya lösningar. Tiden för en reform var dock minst sagt mogen och åtgärderna kommer att leda till en ökad konventionell förmåga år 2020.

Se också Rysslandsprojektets hemsida där man även kan ladda ned rapporten (www.foi.se/rufs). ■

Carolina Vendil-Pallin är fil dr och har varit chef för Rysslandsprojektet.

Jan Ångström:

Vi behöver en svensk strategi

En strategi kan komma i många skepnader. Den kan vara sammanhängande eller osammanhängande, tydlig eller otydlig, hemlighållen eller transparent. Det finns för- och nackdelar med olika former. För vissa syften kan en uttalad strategi vara bra, men samtidigt så är en helt transparent strategi kanske inte bra för andra syften. När t ex USA under det kalla kriget försökte avskräcka Sovjetunionen utgjorde kärnvapenbestyckade ubåtar en central del i den s k andraslagsförmågan som uppehöll avskräckningen. Om USA avslöjat var ubåtarna befann sig eller deras planerade avfyrningsområden så hade en central del av strategin – att bibehålla ett visst inslag av osäkerhet för de sovjetiska beslutsfattarna – omintetgjorts. På samma sätt formulerades och bedrevs en väsentlig del av den svenska militärstrategin, inklusive det relativt omfattande västsamarbetet under det kalla kriget som kartlagts av bl.a. Robert Dalsjö i *Life-Line Lost* (Santérus 2006), bakom lyckta dörrar.

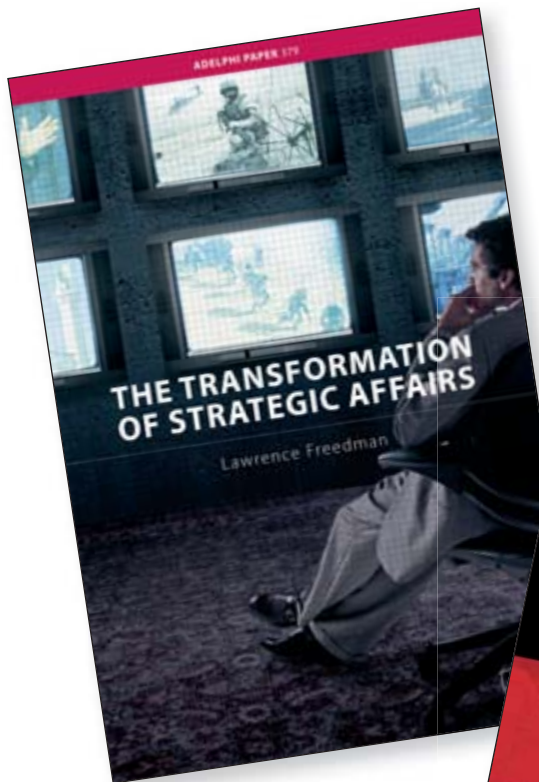
Det vore dock ett begreppsligt misstag att tro att en strategi kan vara medveten eller omedveten. Strategibegreppet innefattar en implicit föreställning om aktörskap. Det måste finnas en aktör som har en uppfattning om förhållandet mellan mål och medel, en aktör som kan sägas besitta knappa resurser och en aktör som är involverad i någon form av interaktion med omvärlden för att man ska kunna betrakta ett beteende som strategiskt. En stra-

tegi är således alltid medveten, men den kan naturligtvis vara baserad på felaktiga föreställningar om exempelvis mål och medel och den behöver heller inte vara delad eller överenskommen av många.

En behövlig debatt

Under det senaste året har det bl.a. i en serie artiklar i **vårt försvar** debatterats varför Sverige har ett försvar av en rad färgstarka och ledande debattörer. I stort har det varit en både välkommen och engagerad diskussion. Oavsett hur man än vrider på problematiken framstår det som en viktig fråga. Mot bakgrund av det kalla krigets slut och det kraftigt reducerade invasionshotet som detta innebar förefaller det vara en relevant fråga. Behöver vi ett militärt försvar när det knappast finns ett invasionshot och när andra värden i samhället som skola, vård och omsorg står på spel för en åldrande befolkning och i en ekonomi med begränsad tillväxt? Också utifrån den förändrade roll som det offentliga visavi det privata har fått i de senaste årens offentliga debatt är det relevant. Behöver vi en statlig, offentlig försvarsmakt när andra privata alternativ kanske kan erbjuda billigare och marknadsanpassade lösningar? Frågan om varför ett svenskt försvar är också relevant utifrån ett förmågeperspektiv. Behöver vi verkligen ett försvar om det – som nu – är så numerärt urholkat att det knappast kan utöva territoriell kontroll på ett meningsfullt sätt?

I **vårt försvars** artiklar har dessa frågor belysts. Wilhelm Agrell (nr 2/2011) betonar i förstone de vanligt anförda instrumentella motiven till varför Sverige har ett försvar – försvaret landets, främja dess säkerhet och oberoende samt bevara dess territoriella integritet. Han fortsätter därefter och understryker försvarets symboliska funktioner som en samhällsbärande institution där, framförallt under värnplikstiden, stora delar av befolkningen kunde mötas oavsett socioekonomisk klass. Robert Egnell och Jakob Westberg (nr 3/2011) tar sig an frågan om försvarets organisering och tecknar en bild av hur det offentliga gradvis tog över funktioner från det privata i takt med statens framväxt under senmedeltiden. Det statliga våldsmonopolet kom sakta men säkert att bli så självklart att det utgjorde en central del av hur vi förstår staten som politisk aktör. Bo Pellnäs (nr 4/2011) förefaller att ge röst åt den gamla försäkringsmetaforen. Pellnäs menar att eftersom mänskligheten genom historien har tillgripit våld för att lösa meningsskiljaktigheter så kan en ansvarsfull politisk ledning inte bortse ifrån behovet av en stark försvarsmakt. Vi får betala försäkringspremien dagligen i fredstid, men premien är en blygsam kostnad jämfört med priset för att strunta i att teckna en försäkring. Lars Wedin (nr 1/2012) menar att regering och riksdag har ett särskilt ansvar i att vara tydlig med att redovisa om tolkningarna av traditionella begrepp

i försvarsdebatten har förändrats. Som exempel på denna utveckling framhåller han att territorialitet har problematiserats av teknikutvecklingen och den s k cyberrymden, att säkerhet har långt mer än bara militära dimensioner samt att gränsdragning mellan polis och militär – mellan inre och yttre säkerhet – inte längre är självklar. Olof Santesson (nr 2/2012) visar att försvaret är en sektor som även historiskt har kännetecknats av stor dynamik.

Avsikten med denna artikel är inte att gå i polemik med dessa argument eller andra som framförs i andra artiklar. Istället vill jag göra några reflektioner kring argumenten. Oavsett förtjänsterna och tillkortakommandena i dessa argument så väcks hos läsaren trots allt fler frågor av gemensam karaktär.

En alltför vid debatt?

För det första kan man notera att debattörerna har närmat sig frågan utifrån olika utgångspunkter. Det är t ex inte helt lätt att skilja på analytiska argument och normativa argument i debatten. Varför Sverige har ett försvar är en fråga som kanske ska skiljas ifrån varför Sverige bör ha ett försvar. Utifrån en sådan distinktion ligger Egnell/Westberg, Agrell

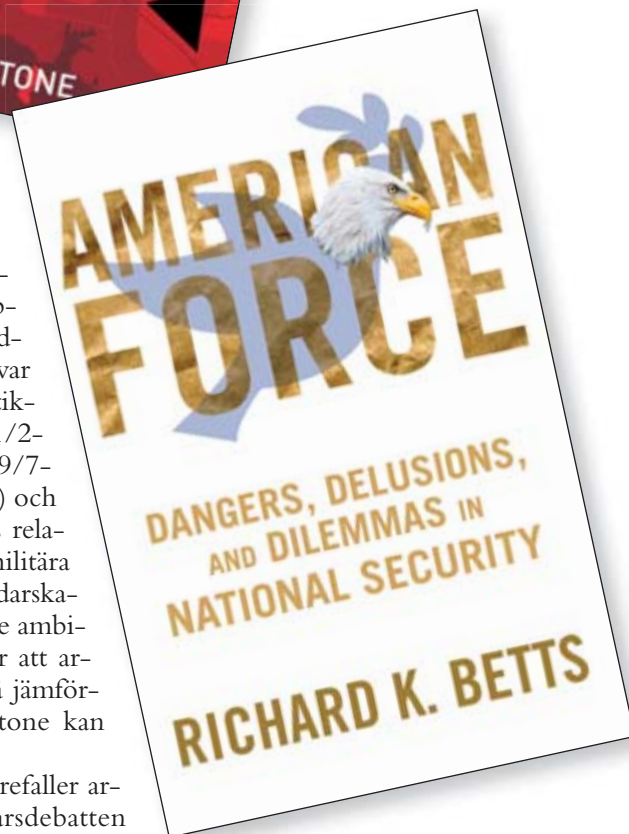
och Santesson närmare den analytiska sidan, medan Pellnäs och Wedin snarare tagit på sig uppgiften att avge brandtal för ett starkt försvar (se också Pellnäs artiklar på DN debatt 21/2-2009, 2/5-2010, 29/7-2010 och 9/7-2012) och för en speciell sorts relation mellan det militära och det politiska ledarskapet. Denna outtalade ambition i artiklarna gör att argumenten inte är så jämförbara som de i förstone kan synas.

För det andra förefaller argumenten i försvarsdebatten generellt bygga på olika föreställningsvärldar. Detta syns tydligt i användandet av olika metaforer i argumentationen. Detta uppmärksammas till del av kanske framförallt av Agrell. Liknelser är kraftfulla argument såtillvida att de både ger ett visst skeende (eller feno-

men) en betydelse och de styr tanken i en viss riktning avseende politiska ställningstaganden. Genom att man framhåller den nuvarande regeringens fokus på "här och nu" och försvaret som en producent av en

tjänst – säkerhet

– åt samhället förtydligas den ideologiska grund varpå det nuvarande försvaret står på. Om nu vård, skola och omsorg kan läggas ut på privat entreprenad varför inte också försvaret? Pellnäs och Wedin tycks istället peka på det unika

med försvaret och varför det är en nationell angelägenhet.

För det tredje – och kanske viktigast – är att såväl tidpunkt som debattens karaktär utgör tecken på avsaknad av en svensk nationell strategi. Om det funnits en tydlig,

sammanhängande, accepterad svensk strategi så hade denna debatt knappast behövts eller sett så disparat ut. Om vi hade ett sammanhängande svar på frågan varför ett försvar, varför en försvarsmakt och varför en försvarsmakt skulle operera på ett visst sätt, styras på ett visst sätt, samordnas med andra myndigheter på ett visst sätt så skulle försvarsdebatten ha en tydligare utgångspunkt. Spridningen i debatten är helt enkelt ett tecken på avsaknaden av en svensk strategisk narrativ som Lawrence Freedman kallade det i sin *The Transformation in Strategic Affairs* (Routledge 2008). Med en sådan narrativ så skulle vi ha ett svar på frågor om varför endast dryga 500 soldater är insatta i Afghanistan? Vi skulle ha ett svar på frågor som om de afghanska kvinnornas fri- och rättigheter är viktiga i sig eller bara utgör krassa medel för att nå ökat inflytande inom EU? Och vi skulle ha ett svar på om och varför en uppgradering av JAS 39 Gripen bör prioriteras – möjligen på bekostnad av armén och marinen?

En strategi skulle fokusera debatten tydligare

Under det kalla kriget fanns en period av strategisk historia då det förelåg en samstämmighet i svensk strategi. Neutralitetspolitiken förespråkade en utpräglad defensiv strategi, vilket passade väl med långsiktig försvarsplanering och satsning på en inhemsk försvarsindustri. Den insats (i modernt språkbruk) som man tänkt sig var försvar av Sverige och försvarsindustrin tjänade här dubbla syften. Den var dels ett bidrag till den svenska försvarsförmågan, dels ett centralt tecken på att Sverige skulle fullfölja sina avsikter att hålla sig utanför ett tänkt tredje världskrig i centrala Europa. Hade Sverige försett sina väpnade styrkor med vapen och försvarsmateriel från något av supermaktsblocken hade ju det andra blocket kun-

na uppfatta Sverige som smygmedlem i sagda block. Samstämmigheten i strategi torde dock vara ett historiskt undantag. Normalfallet är snarare att det är svårt att tillfredsställa alla målgrupper och funktioner för en strategi.

Bakgrunden till den nuvarande strategiska otydligheten i Sverige är sammansatt och förefaller dels vara driven av svenska förhållanden, dels vara en del i en mer generell trend i västvärlden. I Sverige har vi delvis som en följd av det statistiska strategiska läget under det kalla kriget i stort sett glömt hur man tänker strategiskt. Situationen är dock inte mycket bättre i andra delar av Västeuropa. För inte alltför länge sedan beklagade sig den dåvarande högsta brittiska militära chefen, General Sir Jock Stirrup, över att Storbritannien inte längre besatt institutionaliserad kunskap om att tänka strategi och organisera strategiska processer. Bristande strategiskt tänkande är inte uteslutande ett europeiskt problem. I Richard Betts *American Force* (Columbia University Press, 2011) och John Stones *Military Strategy* (Continuum 2011) visas att det amerikanska försvaret har betonat den militära dimensionen i konflikter och därmed underskattat behovet att förena politik och militära mål.

De alltmer krympande försvarsmakterna i Västeuropa – en generell trend som bl a kartlagts av Anthony King i sin *Transformation of Armed Forces* (Cambridge University Press, 2010) – har också sin motsvarighet i Sverige som kraftigt reducerat storleken på sin försvarsmakt de senaste 20 åren. Småstatens strategiska valmöjligheter har traditionellt betraktats som snävt begränsade. Endera så lyder man en stormakt för att få beskydd (allians) eller så är man utelämnad till andra stormakters godtycke. Genom att Sverige kraftigt har reducerat storleken på sin för-

svarsmakt så förefaller valmöjligheten än mindre. Eftersom strategiskt tänkande i västvärlden de senaste århundradena har handlat om att kunna eskalera till framgång så har strategi paradoxalt ansetts mindre viktigt med små försvarsmakter.

En tredje återhållande kraft på en tydlig strategisk diskussion i Sverige är neutralitetspolitikens arv och det mer generella incitamentet att inte avslöja sina kort innan de är spelade. Att bibehålla ett visst mått av osäkerhet i relationen till främmande makt – att ha det som Henry Kissinger en gång kallade konstruktiv ambivalens – är rationellt i många strategiska sammanhang. Ett av problemen med detta är emellertid att det inte tillfredsställer medborgarnas insyn i den svenska strategin. Det hämmar också en tydlig politisk styrning av Försvarsmakten. Om kontingentschefer i Afghanistan själva får formulera vad som egentligen ska uppnås med militära medel så kan vi i likhet med Jan Willem Honig börja tala om överstar som utformar och bedriver strategi.

Lyckligtvis kan man skymta en begynnande strategisk debatt i landet. Artiklarna i **vårt försvar** är naturligtvis en bra början. Likaså är f d försvarsmistern Björn von Sydows artikel i *krigsvetenskapsakademiens tidskrift* (nr 1/2012) och akademiens projekt om "svensk säkerhet efter 2014" som båda kan bredda debatten än mer. Frågan om *varför* vi har ett försvar bör heller inte skiljas från frågorna om *vilken* sorts försvar vi bör ha och *hur* det försvaret bör användas och ledas? Dessa är samtliga centrala strategiska frågor som förtjänar mer uppmärksamhet, men också tydlighet. Sverige behöver en strategi. ■

Jan Ångström är docent vid institutionen för freds- och konfliktforskning, Uppsala universitet.

Olof Kollinius:

Min syn på säkerhet

Ordet säkerhet har flera olika betydelser och dess innebörd varierar beroende på i vilket sammanhang det används. För mig är innebörden av ordet säkerhet t ex att jag, min familj och mina vänner skall känna trygghet på väg till och ifrån skola eller arbete eller i händelse av en olycka, att det ska finnas stöd och hjälp att få. Detta kan te sig självklart för de flesta, men i synen på säkerhet och hur säkerhet ska utformas i praktiken skiljer sig åsikterna mycket.

Säkerhet är en grundsten för ett välfungerande samhälle, men hur mycket säkerhet behövs? Flera diktaturer, som t ex Iran, är kända för att ha en extremt hög grad av säkerhet. Det gör dock inte Iran per automatik till ett bättre land utan snarare tvärtom. I Irans fall har det bl a resulterat i en stor inskränkning av yttrandefriheten och förtryck gentemot landets befolkning. Ett välfungerande samhälle måste säkerhetsmässigt ligga på en rimlig nivå. Debatt förs nu i Sverige hur vi finner en sådan balans.

En naturlig uppdelning av säkerhet kan vara dels på nationell – och dels på internationell nivå. På nationell nivå har polisen och säkerhetspolisen en viktig roll i att förebygga brott och att ingripa vid kriminalitet. Utanför Sveriges gränser är militärt engagemang aktivt, vi har idag flera internationella insatser i krigsdrabbade länder. Säkerheten i Sverige har kritiserats. Vissa kritiker menar att inrikes säkerheten bör prioriteras samt att övergången från

värnpliktsförsvar till yrkesförsvar har varit ett felsteg. Andra hävdar att övervakning, i form av t ex telefonavlyssning, sker i alltför stor omfattning. Globaliseringen sker i snabb takt världen över och vi ser hur hoten tar form utanför Sveriges gränser. Därför är det viktigt att vi, genom våra internationella insatser, kan förebygga att terroristorganisationer och andra kriminella nätverk tar sig till Sverige och andra länder. Genom att medverka i fredsbefrämjande insatser stärker vi samtidigt vårt eget försvar. I dagsläget samarbetar vi mycket med Nato och går vi med i Nato får vi ökade möjligheter att påverka de insatser vi ingår i, samt att vi gör ett principiellt viktigt ställningstagande.

Ett effektivt yrkesförsvar är mer anpassat för internationella insatser och bygger på frivillighet vilket ger mer motiverade soldater som är mer hängivna sin uppgift. Dessutom ser vi hur det har gett upphov till många nya arbetstillfällen, inte minst bland unga. I det nya försvarssystemet kommer soldaterna att finnas i systemet under längre perioder än i det tidigare värnpliktssystemet. Det gör att de får en större erfarenhetsbank och därmed ökad kompetens, samt att de resurser som läggs ner på varje soldat kommer till optimal användning.

Övervakningsmetoder som avlyssning och kameraövervakning skapar ett obehag bland många människor. Individens integritet är viktig att värna om, varför övervakning aldrig

Olof Kollinius. Foto: Michael Folmer

får missbrukas och nyttan ska alltid vägas mot integritetsinskränkningen då man står inför valet om övervakning eller inte. I många sammanhang kan det vara svårt att se nyttan av t ex viss avlyssning då den sker i brottsförebyggande syfte. Man bör därför vara försiktig då man urskilningslöst kritiserar dess användning.

Sammanfattningsvis bör man ha flera infallsvinklar i åtanke när man beslutar om ett samhälles säkerhet. Dels nyttan kontra en alltför strikt och integritetsinskränkande samhällskontroll och dels identifiering av hotbilder innan man kan skapa en effektiv säkerhetspolitik. Utan ett välfungerande säkerhetssystem finns det stor risk att många samhällsfunktioner inte fungerar, vilket med tiden kan få förödande konsekvenser. ■

Olof Kollinius är utrikespolitiskt ansvarig för Moderata Ungdomsförbundet i Stockholm.

Ytstridsfartyg ser inte ut som förr. Åtminstone inte korvetter i Visbyklassen. De är byggda för att klara en lång rad uppgifter, som man tidigare behövde flera fartyg för.

Exempelvis kan dessa korvetter utöver att bekämpa sjömål, även oskadliggöra minor, jaga ubåtar och leda andra enheter. En del annat med. De är byggda i kolfiberkomposit, från köl till mast. Därför är Visbykorvetterna lätta och snabba. De är omagnetiska och utformade för att vara svåra för en fiende att upptäcka på radar. De utstrålar minimalt med värme, trots framdrift medelst gasturbiner. Under ytan hörs det inte mycket, eftersom vattenjetaggregaten är speciellt utvecklade för dessa fartyg.

I början av sommaren genomförde FMV det första testet med att skjuta en sjömålsrobot från HMS Visby. Det gick fint och nu har Kockums, tillsammans med andra leverantörer, uppgiften att genomföra den slutgiltiga beväpningen av övriga fartyg i Visbyklassen. Det sker i Skrovhallen på vårt område i Karlskrona. Där har verksamheten pågått med liknande projekt sedan 1600-talet. Först var fartygen i trä, sedan i stål och nu företrädesvis i komposit.

PS. Se gärna filmen från provskjutningen, på fmv.se.

Från Kockums önskar vi läsarna av Vårt Försvar en trevlig höst.